

Kijkduin - Ockenburgh

Achtergrondrapport ecologie

projectnr. 260050
revisie 04
29 november 2013

auteur(s)

drs L.C. Smitskamp
drs. L.J.G. Koks

Opdrachtgever

Gemeente Den Haag
Dienst Stedelijke Ontwikkeling
Postbus 12655
2500 DP 's-Gravenhage

datum vrijgave

29 november 2013

beschrijving revisie 04

definitief

goedkeuring

drs. T. Artz

vrijgave

ir. H.A.M. van de Wetering

Projectgroep bestaande uit:

drs L..C. Smitskamp
drs. L.J.G. Koks

Datum van uitgave:

29 november 2013

Contactadres:

Beneluxweg 7
4904 SJ Oosterhout
Postbus 40
4900 AA Oosterhout

Copyright © 2013

Ingenieursbureau Oranjewoud

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Inhoud

blz.

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding.....	3
1.2	Doel	5
1.3	Leeswijzer	5
2	Beleidskader en natuurwetgeving	6
2.1	Internationaal en Europees beleid	6
2.1.1	<i>Wereldwijde verdragen.....</i>	<i>6</i>
2.1.2	<i>Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn</i>	<i>6</i>
2.1.3	<i>Biodiversiteitsbeleid Europa.....</i>	<i>6</i>
2.2	Nationaal beleid.....	7
2.2.1	<i>Beschermde gebieden volgens de Natuurbeschermingswet 1998</i>	<i>7</i>
2.2.2	<i>Ecologische Hoofdstructuur (EHS)</i>	<i>7</i>
2.2.3	<i>Flora- en faunawet.....</i>	<i>8</i>
2.2.4	<i>Rode lijst-soorten</i>	<i>9</i>
2.3	Provinciaalbeleid Zuid-Holland	9
2.3.1	<i>Compensatiebeginsel Zuid-Holland (Provincie Zuid- Holland 2012)</i>	<i>10</i>
2.3.2	<i>Natuurbeheerplan Zuid-Holland 2013 (Provincie Zuid-Holland, 2012)</i>	<i>11</i>
2.3.3	<i>Structuurvisie 'Visie op Zuid-Holland' (Provincie Zuid-Holland, 2012).....</i>	<i>11</i>
2.4	Gemeente Den Haag	12
3	De voorgenomen activiteiten	15
3.1	Inleiding	15
3.2	De voorgenomen activiteiten.....	15
3.3	Te realiseren natuurambities vanuit het Masterplan	17
3.4	Gehanteerde referentiesituatie	21
3.5	Belangrijke raakvlakprojecten.....	21
4	Beoordelingmethodiek.....	24
4.1	Beoordelingstabel	24
4.2	Toelichting beoordeling EHS	25
4.3	Toelichting beoordeling beschermde soorten	25
4.4	Toelichting Groen in de Wijk	26
4.5	Toelichting beoordeling biodiversiteit.....	26
5	Huidige situatie.....	28
5.1	Inleiding	28
5.2	Ecologische Hoofdstructuur	28
5.3	Beschermde soorten	30
5.4	Groen in de wijk.....	35
5.5	Biodiversiteit.....	36
6	Ingreep-effectanalyse.....	37
6.1	Mogelijke toetsaspecten	37
6.2	Effecten op beschermde gebieden (EHS)	37
6.2.1	<i>Ruimteslag en versnippering</i>	<i>37</i>
6.2.2	<i>Geluid</i>	<i>38</i>
6.2.3	<i>Licht</i>	<i>38</i>

6.2.4	<i>Recreatie</i>	38
6.2.5	<i>Vernatting / verdroging</i>	39
6.2.6	<i>Verontreiniging</i>	39
6.3	Effecten op beschermde soorten en Rode Lijstsoorten	39
6.4	Groen in de wijk	39
6.5	Biodiversiteit	39
7	Effectbeschrijving	40
7.1	Inleiding	40
7.2	Ecologische Hoofdstructuur	40
7.2.1	<i>Verstoring door geluid van verkeer</i>	40
7.2.2	<i>Verstoring door licht</i>	41
7.2.3	<i>Verstoring door recreanten</i>	42
7.2.4	<i>Conclusie effecten EHS</i>	43
7.3	Beschermde soorten	44
7.3.1	<i>Flora- en faunawet</i>	44
7.3.2	<i>Rode Lijstsoorten</i>	48
7.3.3	<i>Conclusies</i>	50
7.3.4	<i>Samenvatting Beoordeling Flora- en faunawet en rode lijstsoorten</i>	51
7.4	Groen in de wijk	51
7.5	Biodiversiteit	52
7.6	Samenvatting per deelproject	53
8	Conclusie	54
8.1.1	<i>Kansen</i>	55
9	Leemten in kennis en aanzet evaluatieprogramma	56
10	Bronnen	57

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het plangebied van bestemmingsplan Kijkduin - Ockenburgh (verder in dit rapport aangeduid als 'Kijkduin') is gelegen aan de kust van Den Haag, zie Figuur 1.1. In Kijkduin (het oostelijk deels bebouwde gedeelte van het plangebied) komen verschillende landschappen en ruimtelijke sferen bij elkaar.

Grofweg bestaat dit gebied uit drie delen:

- Kijkduin Bad: strand en duinen;
- Kijkduin Binnen: de binnenduinrand;
- Kijkduin Bos: de bos- en landgoederenzone.

Figuur 1.1 Ligging Kijkduin in de Haagse regio en de drie deelgebieden in Kijkduin

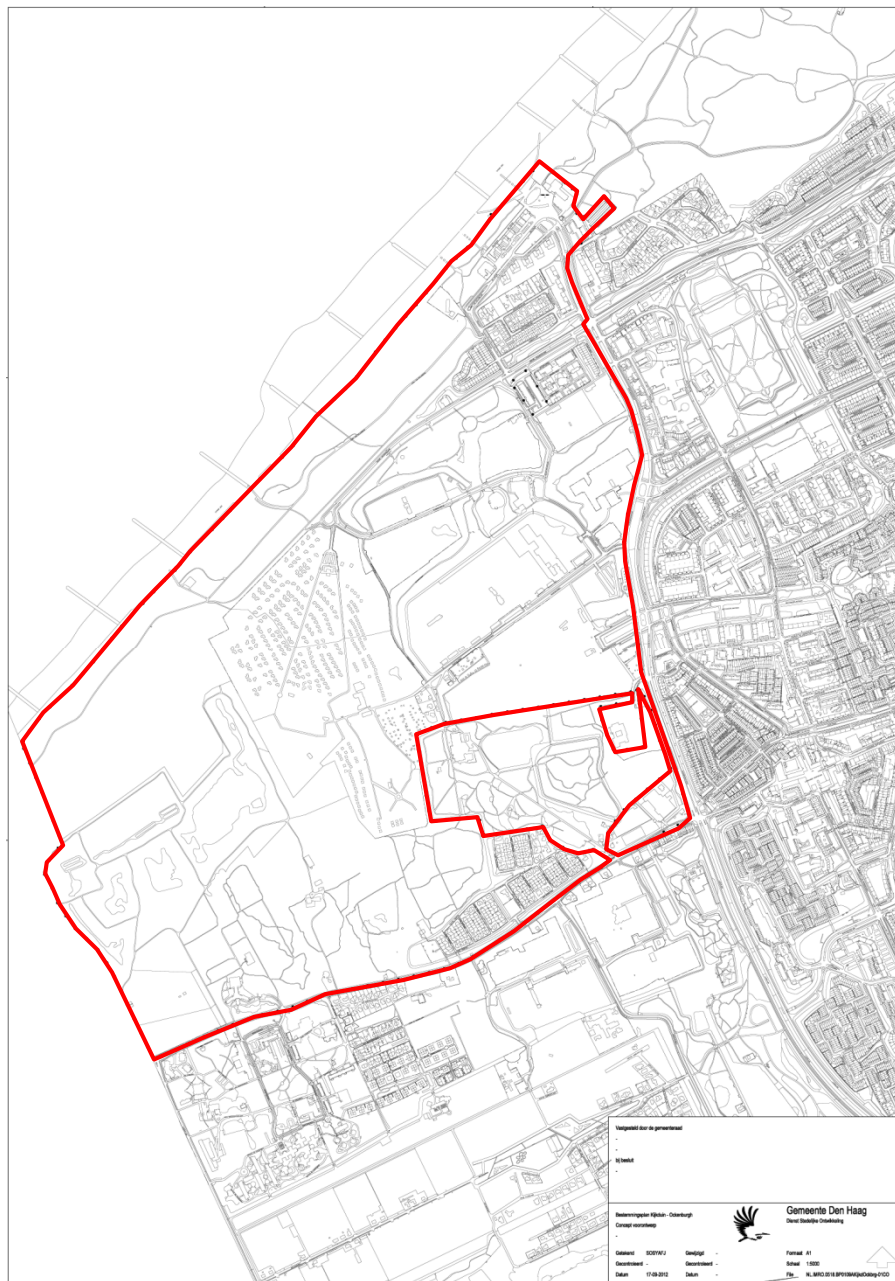
De gemeente heeft de ambitie dat Kijkduin zich verder kan ontwikkelen tot een badplaats met een wervende woon-, werk- en recreatieomgeving, zodanig dat het gebied haar eigenheid behoudt. Deze ambitie is drieledig:

1. Het ontwikkelen van extra wooncapaciteit.
2. Het ontwikkelen van Kijkduin tot een unieke badplaats voor het hele gezin met een accent op wellness, ontspanning en gezondheid.
3. Het versterken van de ruimtelijke en ecologische kwaliteiten in het gebied.

Deze ambities zijn afkomstig uit de Structuurvisie Wereldstad aan Zee (2005) en vervolgens ook vastgelegd in het Masterplan Kijkduin, dat is vastgesteld door de gemeenteraad op 9 december 2009. Het initiatief voor ontwikkelingen in Kijkduin wordt hierbij overgelaten aan de markt. Ontwikkelaars en particulieren worden uitgenodigd om binnen de randvoorwaarden van het Masterplan met ideeën en plannen te komen. De gemeente zal deze initiatieven vervolgens toetsen. Inmiddels zijn acht concrete initiatieven naar voren gekomen op het gebied van wonen, werken en recreëren. De initiatieven omvatten gezamenlijk een programma van 840 woningen, 22.300 m² voor voorzieningen, 5.000 m² voor de uitbreiding van de internationale school, 2.000 m² voor wellness en een crematorium. Behoudens de ontwikkeling van het crematorium zijn deze ontwikkelingen ook opgenomen in het Masterplan Kijkduin, zie ook paragraaf 1.3.2.

De voorgenomen initiatieven zijn momenteel niet mogelijk volgens de huidige bestemmingsplannen. Om de ontwikkelingen mogelijk te maken wordt een nieuw bestemmingsplan opgesteld. Dit nieuwe bestemmingsplan Kijkduin - Ockenburgh betreft een combinatie van het planologisch mogelijk maken van de initiatieven in Kijkduin en een actualisatie van de oude bestemmingsplannen van het gehele plangebied Kijkduin - Ockenburgh. Dit betekent dat het bestemmingsplan daar waar geen initiatieven zijn voorzien, conserverend van aard is. Daarnaast wordt een m.e.r.-procedure doorlopen.

In figuur 1-2 is de plangrens van het nieuwe bestemmingsplan Kijkduin - Ockenburgh weergegeven.

Figuur 1.2 Plangebied bestemmingsplan Kijkduin - Ockenburgh

1.2 Doel

Het achtergronddocument ecologie:

- Geeft inzicht in de (mogelijke) effecten op de beschermde gebieden in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS);
- Geeft inzicht in de (mogelijke) effecten op soorten welke zijn beschermd in het kader van de Flora- en faunawet en de Rode Lijstsoorten;
- Geeft inzicht in de (mogelijke) effecten op groen in de wijk en de gemeentelijke groenstructuren;
- Draagt mogelijkheden en kansen aan om de biodiversiteit in het zoekgebied te vergroten.

De Passende beoordeling Kijkduin (separaat document) geeft inzicht in de (mogelijke) effecten op de omliggende Natura 2000-gebieden. Deze analyse is derhalve niet opgenomen in onderhavig rapport.

1.3 Leeswijzer

Het achtergronddocument is als volgt opgebouwd:

- In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de relevante beleidskaders welke betrekking hebben op natuur;
- In hoofdstuk 3 worden de voorgenomen activiteiten beschreven;
- In hoofdstuk 4 is de beoordelingsmethodiek die voortkomen uit de verschillende beleidskaders van de Natuurbeschermingswet 1998 (Natura 2000), Ecologische Hoofdstructuur (EHS), de Flora en faunawet, de Rode lijstsoorten en de gemeentelijke groenstructuren;
- In hoofdstuk 5 zijn de aanwezige natuurwaarden (flora en fauna) in de huidige situatie beschreven;
- In hoofdstuk 6 vindt de ingreep - effectanalyse plaats. Hierbij wordt gekeken welke effecten de voorgenomen ontwikkelingen kunnen hebben op de aanwezige natuurwaarden;
- In hoofdstuk 7 vindt de effectbeschrijving op de aanwezige natuurwaarden plaats, waarbij onderscheid gemaakt is tussen EHS-gebieden, gemeentelijk groenstructuren, Flora- en faunawet en de Rode Lijstsoorten;
- In hoofdstuk 8 zijn conclusie getrokken;
- In hoofdstuk 9 zijn de leemten in kennis en een aanzet tot evaluatie en monitoring beschreven;
- In hoofdstuk 10 zijn de gebruikte bronnen weergegeven.

2 Beleidskader en natuurwetgeving

2.1 Internationaal en Europees beleid

2.1.1 Wereldwijde verdragen

De eerste wereldwijde afspraken op het gebied van biodiversiteit vonden plaats in de *Convention on Biological Diversity* (CBD) in 1992. In 2000 is het Cartagena Protocol on Biodiversity vastgesteld, waarin de afspraken werden gespecificeerd. In 2002 is wereldwijd afgesproken dat in 2010 het verlies aan biodiversiteit significant lager moest zijn dan in 2002. In Aichi, Japan in 2010 is afgesproken dat de snelheid van het verlies aan biodiversiteit in 2020 op zijn minst is gehalveerd en waar mogelijk tot nu gereduceerd, samen met een aantal minder specifieke doelen:

- Doel A: het aanpakken van onderliggende doelen van biodiversiteitsverlies door biodiversiteit een centraal thema te laten zijn voor overheid en samenleving;
- Doel B: verminderen van de directe druk op biodiversiteit en promoten van duurzaamheid;
- Doel C: verbeteren van de staat van biodiversiteit door het beschermen van ecosystemen, soorten en genetische diversiteit;
- Doel D: verbeteren van de voordelen voor iedereen van biodiversiteit en ecosysteemdiensten;
- Doel E: verbeteren van implementatie door 'participatory planning', kennismanagement en capaciteitsopbouw.

In 2012 is dit doel herbevestigd. Nederland heeft, als lid van de Europese Unie, deze afspraken ondertekend.

2.1.2 Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

De Europese Vogelrichtlijn (Richtlijn 79/409/EEG) en Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/33/EEG) hebben tot doel de bescherming van (vogel)soorten en hun natuurlijke habitats. Elke lidstaat is verplicht om speciale beschermingszones (SBZ's) aan te wijzen, die samen één Europees netwerk van natuurgebieden vormen: "Natura 2000". Tot voor kort speelde de Vogel- en Habitatrichtlijn een belangrijke rol in het Nederlandse rechtssysteem. Het beschermingsregime van artikel 6 Habitatrichtlijn, dat ook voor de Vogelrichtlijn gold, had namelijk rechtstreekse werking. Dit betekent dat Nederlandse burgers het handelen in strijd met de bepalingen uit artikel 6 van de Habitatrichtlijn bij de Nederlandse rechter konden aanvechten. Met de implementatie van de bepalingen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn in onze nationale wetgeving is een einde gekomen aan de rechtstreekse werking van de Vogel- en Habitatrichtlijn. De soortenbescherming is nu verankerd in de Flora- en faunawet, de gebiedsbescherming in de Natuurbeschermingswet 1998.

2.1.3 Biodiversiteitsbeleid Europa

In de jaren negentig heeft de EU de afspraken en het Cartagena Protocol via diverse besluiten geïmplementeerd. Onder andere CITES en CMS (Convention on Migratory Species) komen hieruit voort. De EU heeft zich recent tevens geëngageerd aan de afspraken die gemaakt zijn in Aichi, waaronder halvering van de snelheid van het verlies aan biodiversiteit. Om dat doel te halen wordt bestaande wetgeving versterkt en worden nieuwe biodiversiteitsinitiatieven (regelgeving en projecten) ontwikkeld. De basis van het Europese beleid ter bescherming van de biodiversiteit is het internationale Natura 2000-netwerk, via de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn. Ook Europese subsidieregelingen als LIFE+ focussen vaak op biodiversiteit. Verder heeft de Europese Commissie in 2011 de 'Biodiversiteitsstrategie 2020' vastgesteld, welke in 2012 door het Europees Parlement is goedgekeurd. Deze strategie gaat verder dan alleen het overnemen van de doelen van Aichi (het stoppen van het verlies aan biodiversiteit in 2010), maar bevat ook een visie voor 2050, welke luidt dat de Europese biodiversiteit beschermd en hersteld is op een wijze dat catastrofale veranderingen als gevolg van biodiversiteitsverlies zijn vermeden. De strategie zal in de loop van de tijd worden geïmplementeerd in andere sectorale wetgeving.

2.2 Nationaal beleid

2.2.1 *Beschermde gebieden volgens de Natuurbeschermingswet 1998*

De Natuurbeschermingswet biedt de juridische basis voor de aanwijzing van en de vergunningverlening met betrekking tot te beschermen natuurgebieden. Hierbij worden drie typen gebieden onderscheiden:

- Natura 2000-gebieden. Dit zijn de gebieden die zijn aangewezen als Speciale Beschermingszone (Natura 2000-gebied) in het kader van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn;
- Beschermde natuurmonumenten. Dit zijn de gebieden die onder de oude Natuurbeschermingswet waren aangewezen als Staatsnatuurmonument of Beschermde natuurmonument. De status van Beschermde natuurmonument vervalt als een gebied tevens deel uitmaakt van een Natura 2000 gebied;
- Gebieden die de minister van LNV aanwijst ter uitvoering van verdragen of andere internationale verplichting zoals wetlands.

In de Natuurbeschermingswet 1998 zijn de bepalingen van de Vogelrichtlijnen de Habitatrichtlijn ten aanzien van gebiedsbescherming geïmplementeerd. Voor vogelsoorten van bijlage I, voor vogels die geregeld in ons land voorkomen en voor soorten van bijlage 2 van de Habitatrichtlijn zijn beschermde gebieden (Natura 2000-gebieden) aangewezen (EZ). Voor deze soorten moeten speciale beschermingsmaatregelen worden getroffen. Eén van deze maatregelen is het aanwijzen van beschermde gebieden (Natura 2000-gebieden). De Natuurbeschermingswet is van toepassing op deze gebieden.

Conform artikel 19 j van de Natuurbeschermingswet geldt dat ook voor plannen die, gelet op de instandhoudingsdoelstelling voor een Natura 2000 gebied, de kwaliteit van de natuurlijke habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, rekening moet worden gehouden met de gevolgen die het plan kan hebben voor het gebied en met het voor dat gebied vastgestelde beheerplan.

Het bestuursorgaan dient alvorens het plan vast te stellen een passende beoordeling van de gevolgen voor het gebied op te stellen waarbij rekening wordt gehouden met de instandhoudingsdoelstelling van dat gebied. Dat betekent dat de structuurvisie getoetst moet worden aan de Natuurbeschermingswet 1998. Op basis van artikel 7.2a van de Wet milieubeheer is de passende beoordeling onderdeel van het MER.

2.2.2 *Ecologische Hoofdstructuur (EHS)*

Een belangrijk instrument voor de realisatie van de biodiversiteitsdoelstellingen is de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De EHS is een netwerk van natuurgebieden, agrarische beheersgebieden en verbindingzones. Hierbinnen kan de uitwisseling van soorten plaatsvinden en wordt de instandhouding van de biodiversiteit ondersteund. De landelijke doelstellingen voor de EHS zijn verder uitgewerkt in de Nota Ruimte (2004) en de Agenda Vitaal Platteland (2004).

Elke provincie heeft van het Rijk een taakstelling meegekregen om voor 2018 nieuwe natuur te realiseren en de huidige natuur te behouden. Om de doelstellingen te kunnen bereiken worden natuurgebieden veiliggesteld door middel van wetgeving, verwerving, inrichting en beheer en worden sommige landbouwgronden natuurvriendelijk beheerd. De EHS bestaat uit bestaande natuurgebieden (zoals duinen, heiden, bossen, landgoederen), nieuwe natuur op landbouwgrond en agrarische gebieden die zodanig beheerd worden dat natuur- en landschapswaarden worden behouden en versterkt.

Herijking EHS

Het kabinet wil vanwege bezuinigingen de Ecologische Hoofdstructuur herijkt realiseren en de verantwoordelijkheid voor het natuurbeleid verder decentraliseren naar de provincies. Daarom worden de provincies vanaf 2014 verantwoordelijk voor de EHS. Tijdens het kabinet Rutte-Verhagen is het jaartal waarin de herijkte EHS klaar dient te zijn opgeschoven van 2018 tot 2021. In het regeerakkoord van 29 oktober 2012 herstelt het nieuwe kabinet de ambitie om te komen tot een robuust netwerk van natuurgebieden. Daarbij zet het kabinet in op een robuuste EHS, waarbij de internationale

doelen leidend zijn. Het kabinet wil in overleg met betrokkenen, in het bijzonder met de provincies als gebiedsregisseur, afspraken maken over het tempo, tijdpad, de begrenzing van de EHS en de inzet van middelen.

2.2.3 Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet, die in april 2002 in werking is getreden, beschermt een groot aantal planten- en diersoorten (waaronder vrijwel alle gewervelde dieren en een aantal planten). In artikel 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet is opgenomen welke handelingen niet toegestaan zijn. De voorgenomen ontwikkelingen kunnen in sommige situaties strijdig zijn met de verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet. In sommige gevallen is het mogelijk het plan zo uit te voeren dat overtreding van de genoemde verbodsbepalingen niet aan de orde is (zie verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet).

Wanneer dit niet mogelijk blijkt te zijn, moet een ontheffing aangevraagd worden, die alleen onder bepaalde voorwaarden kan worden verstrekt.

Verbodsbepalingen Flora- en faunawet

- Artikel 8. Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.
- Artikel 9. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
- Artikel 10. Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.
- Artikel 11. Het is verboden nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.
- Artikel 12. Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

In een aantal gevallen is het mogelijk vrijstelling of ontheffing te verkrijgen voor het overtreden van de verbodsbepalingen uit artikel 8 tot en met 12. Dit is afhankelijk van het niveau van de bescherming van de aanwezige beschermde soorten en van het type handeling. In een Algemene Maatregel van Bestuur zijn voor 3 tabellen met soorten en alle vogels verschillende beschermingsregimes vastgesteld. Per ingreep, tabel en verbodsbepaling is vastgesteld of een vrijstelling geldt, of voor de vrijstelling volgens een vastgestelde en goedgekeurde gedragscode gewerkt moet worden of dat ontheffing aangevraagd moet worden (zie figuur 7.1).

Voor soorten van tabel 2 geldt bij ruimtelijke ontwikkelingen een vrijstelling voor artikel 8 t/m 12 mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van EZ goedgekeurde gedragscode. Deze gedragscode moet door een sector of ondernemer zelf opgesteld worden en ingediend voor goedkeuring. Een initiatiefnemer mag gebruik maken van door anderen opgestelde en goedgekeurde gedragscodes. Zolang de aanvrager niet beschikt over een gedragscode zal ook voor tabel 2 soorten via een lichte toets een ontheffing aangevraagd moeten worden. In een lichte toets dient aangetoond te worden dat het voortbestaan van de soort niet in gevaar komt.

Voor soorten van tabel 3 is bij een ruimtelijke ontwikkeling via een uitgebreide toets een ontheffing nodig. Een ontheffingsaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan drie criteria:

1. er is sprake van een bij de wet genoemd belang (onder andere uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling);
2. er is geen variant;
3. doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Deze drie criteria vormen de zogenaamde uitgebreide toets.

De drie criteria staan naast elkaar en niet na elkaar (aan alle drie moet voldaan zijn). Tot tabel 3 behoren alle soorten van de Europese Habitatrichtlijn aangevuld met soorten die in Nederland kwetsbaar en

zeldzaam zijn. Vogels zijn niet opgenomen in tabel 1 t/m 3 van de Flora- en faunawet; alle vogels zijn in Nederland gelijk beschermd. Werkzaamheden of gebruik van ruimte waarbij vogels worden gedood of verontrust, of waardoor hun nesten of vaste rust- of verblijfplaatsen worden verstoord zijn verboden.

Tijdens werkzaamheden dient rekening te worden gehouden met het broedseizoen. Verblijfplaatsen van vogels, die hun verblijfplaats het hele jaar gebruiken, zijn jaarrond beschermd. Slechts een beperkt aantal soorten bewoont het nest permanent of keert elk jaar terug naar hetzelfde nest. Deze soorten staan vermeld in categorie 1 t/m 4 van de 'Aangepaste lijst van jaarrond beschermde vogelnesten' (Ministerie van EL&I, 2009). Indien de werkzaamheden effect hebben op deze soorten is een ontheffing nodig. Voor vogels kan alleen een ontheffing worden verleend op grond van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn. Dit zijn:

- bescherming van flora en fauna (b);
- veiligheid van het luchtverkeer (c);
- volksgezondheid of openbare veiligheid (d).

De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Deze vogelnesten voor eenmalig gebruik zijn alleen tijdens het broedseizoen beschermd. Voor deze soorten¹ is geen ontheffing nodig, indien werkzaamheden buiten het broedseizoen plaatsvinden of maatregelen zijn getroffen om te voorkomen dat deze soorten zich vestigen tijdens het broedseizoen. Buiten het broedseizoen mag van deze soorten het nest worden verplaatst of verwijderd.

2.2.4 Rode lijst-soorten

Soorten zijn opgenomen in Rode lijsten als ze worden bedreigd in hun voortbestaan. Deze lijsten omvatten verdwenen, ernstig bedreigde, bedreigde, kwetsbare en gevoelige planten en dieren in Nederland, verdeeld over achttien soortgroepen. Maatgevend voor plaatsing op deze lijst is mede de mate van afname van een soort in de afgelopen jaren. De Rode lijst biedt echter geen bescherming zoals de Flora- en faunawet dat doet. Voor het Ministerie van LNV zijn de Rode lijsten mede richtinggevend voor het te voeren natuurbeleid. Het Ministerie streeft ernaar dat een volgende Rode lijst, die per soortgroep elke tien jaar verschijnt, kleiner zal zijn dan de huidige lijst. Hiertoe stimuleert het Ministerie dat bij bescherming en beheer van gebieden rekening wordt gehouden met de Rode lijst-soorten, en dat zo nodig en zo mogelijk aanvullende soortgerichte maatregelen zullen worden genomen. Van de verschillende overheden en terreinbeherende organisaties mag worden verwacht dat zij bij beleid en beheer rekening houden met de Rode lijsten (Ministerie van LNV, 2004). In de Rode lijst worden diverse categorieën onderscheiden:

- ernstig bedreigd (EB): zeer sterk afgenomen en nu zeer zeldzaam;
- bedreigd (BE): sterk afgenomen en nu zeldzaam tot zeer zeldzaam, of zeer sterk afgenomen en nu zeldzaam;
- kwetsbaar (KW): matig afgenomen en nu vrij tot zeer zeldzaam, of sterk tot zeer sterk afgenomen en nu vrij zeldzaam;
- gevoelig (GE): stabiel of toegenomen maar zeer zeldzaam, of sterk tot zeer sterk afgenomen, maar nog algemeen.

2.3 Provinciaalbeleid Zuid-Holland

Het provinciale beleid is gericht op het bevorderen en in stand houden van natuurwaarden en van landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Gestreefd wordt naar een toename van de oppervlakte en naar een verbetering van de kwaliteit van natuur en landschap. Hierbij gaat het zowel over natuur in

¹ Een deel van deze soorten zijn ondergebracht in categorie 5 van de 'Aangepaste lijst van jaarrond beschermde vogelnesten' (Ministerie van EL&I, 2009). Hoewel het onderbrengen van deze soorten op deze lijst anders doet vermoeden is de vaste rust- en verblijfplaats van deze vogels niet jaarrond beschermd. Dit betreffen namelijk vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor gebroed hebben of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

natuurgebieden, als om het stimuleren van natuur- en landschapswaarden daar buiten. Daarnaast wil de provincie het duurzaam beheer van de groene ruimte bevorderen door o.a. een betere afstemming tussen natuur-, landschap- en recreatiebeheer op basis van integrale samenwerking en het betrekken van particuliere ondernemers bij het beheer.

Het plangebied voor Kijkduin ligt nabij enkele EHS-gebieden. De begrenzing van de EHS is aangegeven in de Verordening Ruimte. De realisatie van de EHS is aangemerkt als een nationaal en provinciaal belang met als doel de bescherming, instandhouding en verdere ontwikkeling van de biodiversiteit.

Binnen EHS-gebieden geldt het 'nee, tenzij'-regime en kan op gebiedsniveau de saldobenadering worden toegepast. Nieuwe plannen, projecten of handelingen binnen en in de nabijheid van deze gebieden zijn niet toegestaan indien deze de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied significant aantasten, tenzij er geen reële alternatieven zijn én er sprake is van redenen van groot openbaar belang (het 'nee, tenzij'-regime). De wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS zijn gekoppeld aan de natuurdoelen voor een gebied. Om te kunnen bepalen of de wezenlijke kenmerken en waarden van een gebied al dan niet significant worden aangetast door plannen, projecten of handelingen zal de initiatiefnemer hiernaar onderzoek moeten verrichten. Wordt een plan of project na afweging van belangen toch toegestaan, dan moet een besluit worden genomen over mitigerende en compenserende maatregelen. Deze natuurdoelen zijn te vinden in het 'Natuurbeheerplan Zuid-Holland (2013)'. Bij het 'nee, tenzij'-regime worden plannen, projecten of handelingen afzonderlijk beoordeeld. Om een meer ontwikkelingsgerichte aanpak te bevorderen kan -onder voorwaarden- op gebiedsniveau een 'nee, tenzij'-afweging worden gemaakt (saldobenadering). Dit kan wanneer een combinatie van projecten of handelingen wordt ingediend die tevens tot doel heeft de kwaliteit en/of kwantiteit van de EHS op gebiedsniveau per saldo te verbeteren.

Externe werking

In een motie (Schreier-Pierik e.a., TK 2004-2005, 29 576, nr 4) is verzocht om het 'Nee, tenzij'-regime niet van toepassing te laten verklaren op gebieden buiten de EHS. Deze motie is ten uitvoer gebracht waardoor het 'Nee, tenzij'-regime uitsluitend geldt voor gebieden binnen de begrenzing van de EHS (Nota ruimte, paragraaf 3.3.5.1). Het plangebied Kijkduin voor de voorgenomen ontwikkelingen ligt geheel buiten de EHS.

Herijking EHS

Vanwege bezuinigingen bij de rijksoverheid is de provincie Zuid-Holland de ligging van de EHS aan het aanpassen (de herijking). Het doel van deze herijking is een ecologisch betere, financieel haalbare en sneller realiseerbare EHS. Bij de herijking zijn gebieden uit de EHS gehaald waarvan de ecologische waarde niet groot genoeg is of de aankoop niet haalbaar (te duur of niet te koop). De nieuwe gebieden die aan de EHS zijn toegevoegd, bieden juist ecologische kansen of kansen op versnelde of goedkopere aanleg. De EHS kan hiermee sneller en goedkoper worden gerealiseerd, onder andere omdat gezocht is naar combinaties met andere functies zoals waterbergingen.

2.3.1

Compensatiebeginsel Zuid-Holland (Provincie Zuid-Holland 2012)

De vigerende beleidsregel Compensatiebeginsel Natuur en Landschap Zuid-Holland dateert uit 1997. In zowel de streekplannen en de Nota Regels voor Ruimte als in deze beleidsregel is destijds vastgelegd in welke gebiedscategorieën het compensatiebeginsel van toepassing was. Deze komen niet meer helemaal overeen met het huidige provinciale ruimtelijk beleid en sluiten niet goed meer aan op de gebieden en kwaliteiten die in de structuurvisie zijn opgenomen en als provinciaal belang zijn aangemerkt. In de praktijk is verder gebleken dat de uitvoeringsregels voor dit compensatiebeleid op onderdelen onduidelijk zijn of om toelichting vragen. Daarnaast moet het "Beleidskader Spelregels EHS" worden toegepast (toegezegd in IPO-verband). Daarom is een herziening van deze beleidsregel uitgewerkt.

In een dynamische omgeving is het niet te vermijden dat er toch plannen ontwikkeld worden die inbreuk doen op te beschermen waarden. In het algemeen wordt er bij ontwikkelingen gevraagd om

een goede landschappelijke inpassing. Voor een aantal categorieën gebieden wordt daarboven compensatie van het verlies aan waarden geëist. In Zuid-Holland gaat het dan om:

- de Ecologische Hoofdstructuur;
- de belangrijke weidevogelgebieden;
- de recreatiegebieden in de Zuidvleugel;
- de karakteristieke landschapselementen.

In deze gebieden zijn geen nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen toegestaan die een significant negatief effect hebben op de wezenlijke kenmerken en waarden van het gebied tenzij daarmee een groot openbaar belang gediend is en er geen reële alternatieven voorhanden zijn. In dat geval moet de schade zoveel mogelijk beperkt worden door het treffen van mitigerende maatregelen en moet de resterende schade gecompenseerd worden. In het algemeen vindt de compensatie plaats:

- aansluitend aan of nabij het aangetaste gebied, met dien verstande dat een duurzame situatie ontstaat;
- door realisering van kwalitatief gelijkwaardige waarden of fysieke compensatie op afstand van het gebied als fysieke compensatie aansluitend aan of nabij het gebied niet mogelijk is, of
- op financiële wijze als zowel fysieke compensatie als compensatie door kwalitatief gelijkwaardige waarden op korte termijn redelijkerwijs onmogelijk is.

De compensatieverplichting voor gebieden in de Ecologische Hoofdstructuur is conform de AMvB Ruimte geregeld in artikel 5 van de verordening. Het compensatiebeginsel is niet van toepassing op ontwikkelingen binnen het huidige agrarische grondgebruik in belangrijke weidevogelgebieden (zoals intensivering van het graslandgebruik, de aanleg van kavelpaden, slootdempingen, ruwvoederteelt en de nieuwbouw of uitbreiding van boerderijen), op de vestiging of uitbreiding van (zeer) intensieve vormen van dagrecreatie in recreatiegebieden (mits wordt voldaan aan de voorwaarden in art 3 van de verordening) en op de aantasting van karakteristieke landschapselementen voor zover gelegen binnen de bebouwingscontouren of agrarische bouwpercelen. In het gehele landelijke gebied komen karakteristieke landschapselementen voor die beschermd moeten worden. Door de kleinschaligheid is het bestemmingsplan het aangewezen planniveau om daarvoor het compensatiebeginsel vast te leggen.

De wijze waarop het compensatiebeginsel bij (ruimtelijke) ingrepen in de EHS, belangrijke weidevogelgebieden, recreatiegebieden en karakteristieke landschapselementen moet worden toegepast en de stappen die in een compensatieprocedure moeten worden doorlopen, staan ook in de herziening van het compensatiebeginsel natuur, recreatie en landschap (2012).

2.3.2 *Natuurbeheerplan Zuid-Holland 2013 (Provincie Zuid-Holland, 2012)*

Het natuurbeheerplan vormt een belangrijk instrument voor de realisering van het Rijks- en Provinciaal natuur- en landschapsbeleid. In het beleidsplan worden de diverse beleidskaders geschetst waar het plan uitvoering aan geeft of een raakvlak mee heeft. Dit plan geeft specifiek uitvoering aan de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). In het kader van de EHS zijn nieuwe natuurgebieden begrensd en is de kwaliteit van de bestaande natuurgebieden en het agrarisch natuur- en landschapsbeheer door het aangeven van natuurdoelen verbeterd. Het plan maakt duidelijk wat de kaders zijn op grond waarvan subsidie kan worden aangevraagd voor natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer, particulier beheer en landschapsonderhoud. Per gebied is de begrenzing aangegeven van het natuurgebied of het beheergebied, de natuurdoelen en de subsidiabele beheertypen.

2.3.3 *Structuurvisie 'Visie op Zuid-Holland' (Provincie Zuid-Holland, 2012)*

De EHS in de provincie Zuid-Holland is begrensd in de provinciale structuurvisie. De voornaamste ambities die de provincie zich heeft opgelegd omtrent de EHS zijn als volgt gedefinieerd:

- Voortvarend, compleet en klimaatbestendig ontwikkelen en beschermen van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) met inbegrip van het Europese netwerk van natuurgebieden (Natura2000).
- Realiseren van nieuwe natuur om de kerngebieden in de Ecologische Hoofdstructuur te vergroten, de samenhang daartussen te versterken en de natuurkwaliteit daarvan te verbeteren, bijvoorbeeld door de Groene Ruggengraat en Deltanatuur.
- Belangrijke weidevogelgebieden beschermen.

- De water- en milieukwaliteit in natuurgebieden verbeteren.
- Biodiversiteit van flora en fauna als drager voor een ecologisch duurzaam landschap.
Natuurwaarden buiten de Ecologische Hoofdstructuur veilig stellen, zoals de belangrijke gebieden voor weidevogels en overwinterende ganzen met voortzetting van het huidige agrarisch grondgebruik.
- Ecologische Hoofdstructuur waar mogelijk beter benutten voor recreatie.

De Ecologische Hoofdstructuur bestaat uit de bestaande bos- en natuurgebieden, landgoederen, nieuwe natuurgebieden, robuuste ecologische verbindingen, de grote wateren en de Noordzee.

In de structuurvisie zijn tevens belangrijke weidevogelbeheergebieden weergegeven. Dit betreffen agrarische landschappen met een te beschermen functie voor weidevogels. In het Compensatiebeginsel natuur, recreatie en landschap worden deze gebieden op een vergelijkbare wijze als overige EHS-gebieden beschermd.

2.4 Gemeente Den Haag

Structuurvisie Den Haag 2020, 'Wereldstad aan Zee' (2005)

In de Structuurvisie Den Haag 2020 zijn de ambities en opgaven aangegeven voor het ruimtelijk beleid op de middellange en de lange termijn. Den Haag wil zich nadrukkelijker dan voorheen richten op profilering en samenwerking binnen de diverse stedelijke netwerken, zoals de Haagse agglomeratie, de West-Hollandse steden en de Deltametropool. Daarbij zijn vier onderscheidende thema's benoemd: "Stad in de wereld" en "Wereld in de stad", die verwijzen naar het internationale karakter van Den Haag en haar bevolking; en "Stad aan zee" en "Stad in de delta" die refereren aan de unieke ligging. Met deze thema's kiest het gemeentebestuur voor verdere uitbouw van Den Haag als internationale stad van recht en vrede en voor de profilering als regeringsstad. Daarnaast is er nadrukkelijk aandacht voor de benutting van de culturele diversiteit in de samenleving, voor een optimale benutting van de ligging aan zee en voor een sterke stad binnen de regio.

Binnen de bestaande stad zal dit, in voorkomende situaties, leiden tot herprioritering van de bestemmingen (verlies aan groen) en/of intensivering van het gebruik van het bestaande groen. Beheer en onderhoud zullen hierop moeten worden aangepast. In de periferie van de stad, op de grens van stad en land, zal dit leiden tot een bundeling van bestemmingen en activiteiten binnen een relatief kleine oppervlakte. Er zal, in nauwe samenwerking met omliggende gemeenten, voldoende bedrijfsruimte worden gereserveerd en ontwikkeld. Hiervoor zijn met name locaties langs de A4 en A12 in beeld. Voor locaties langs de A4 zal rekening gehouden moeten worden met de bestaande groene functies in de Vlietzone en de verbinding met het groen rond Zoetermeer en Nootdorp. Beoogd wordt om organisaties van nationaal en internationaal niveau de gelegenheid te geven zich te versterken en uit te bouwen. Wellicht is het mogelijk om een sterkere ruimtelijke concentratie met bijbehorende ruimteclaims te realiseren of juist een gedeeltelijke spreiding naar andere (groen)gebieden te bewerkstelligen.

Leisure (vrijtijdsvoorzieningen) neemt een belangrijke plaats in binnen de Haagse economie. De binnenstad, Scheveningen en Kijkduin zijn de hoofdlocaties voor een concentratie van het leisure-aanbod. Daarnaast wordt ook gekeken naar de groene gebieden voor activiteiten die kwalitatief hoogwaardig en relatief kleinschalig zijn zoals een bijzondere tuin. Ook is er aandacht voor het aanleggen van fiets- en skateroutes en speelplekken op de korte termijn en health/fitness op de langere termijn.

Groenbeleidsplan voor het Haagse Groen 2005 – 2015 'Groen kleurt de stad' (2005)

Het Groenbeleidsplan is een leidraad voor inrichting, beheer en gebruik van het groen in de gemeente Den Haag. In het beleidsplan staat o.a. beschreven hoe belangrijk groen is voor de stad Den Haag, wat de waarde is van dit groen, waar het groen versterkt kan worden en waar realisatie van nieuw groen mogelijk is. De nadruk ligt vooral op de gezamenlijke verantwoordelijkheid van zowel de beheerder als de gebruiker van het groen (Gemeente Den Haag, 2005).

Het beleidsplan biedt een kader met zorgvuldig afgewogen doelstellingen en concreet gedefinieerde ambities. De opgestelde doelstellingen worden in het beleidsplan als volgt geformuleerd:

"Het beleidsplan biedt een kader voor duurzaamheid bij inrichting, beheer en gebruik van groen waarbij meer en meer sprake zal zijn van een gezamenlijke verantwoordelijkheid van beheerder en gebruiker. Het beleidsplan biedt een raamwerk waarbinnen keuzes kunnen worden gemaakt bij ruimtelijke ingrepen die van invloed zijn op het groen in de stad en bij veranderende maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op de functies van het groen."

Uit de gedefinieerde doelstellingen vloeien de volgende ambities voort:

- Ruimte voor groen in en om de stad;
- Aandacht voor toegankelijkheid, gebruik en beleving van het groen;
- Duurzaamheid in inrichting, beheer en onderhoud van het groen;
- Samen het groen beheren.

De waarde van het groen in de stad Den Haag wordt overeen gestemd met de kwaliteitsniveau's zoals deze beschreven staan in de "Kadernota Openbare Ruimte". In een geautomatiseerd beheersysteem, ter beschikking van de gemeenste Den Haag, zijn de kwantitatieve gegevens van het groen, de normering naar kwaliteit en de relatie met het gebruik en de beleving van het groen samengebracht.

Het meest beeldbepalende en belangrijkste groen in de gemeente Den Haag is aangewezen als Stedelijke Groene Hoofdstructuur (SGH). Met het aanwijzen van een Stedelijke Groene Hoofdstructuur verplicht het gemeentebestuur zich om het groen dat deel uitmaakt van deze structuur op eenduidige en herkenbare wijze duurzaam in stand te houden. Zij doet dit door in bestemmingsplannen het groen dat deel uit maakt van de SGH, zowel in de planbeschrijving als in de voorschriften, ook als zodanig te omschrijven (Den Haag, 2005).

Figuur 2.1. Stedelijke Groene Hoofdstructuur (inclusief ambities) gemeente Den Haag met ligging plangebied Kijkduin rood omcirkeld

De SGH is onder andere opgebouwd uit de groengebieden en groenzones die behoren tot de landelijke, provinciale en regionale groenstructuren (vastgelegd in vigerend beleid op rijks, provinciaal en regionaal niveau) en zones die behoren tot de gemeentelijk vastgestelde ecologische verbindingzones.

In de Nota Stedelijke Ecologische Verbindingszones 2008-2018 is de Stedelijke Ecologische Hoofdstructuur van Den Haag aangegeven. Deze structuur sluit aan op de provinciale en nationale ecologische hoofdstructuur. De Stedelijke Ecologische Hoofdstructuur bestaat uit kerngebieden (de grote groengebieden) met daartussen de ecologische verbindingzones. De verbindingzones bestaan uit zo veel mogelijk aaneensluitend wijk- en buurtgroen. Er zijn twaalf ecologische verbindingzones in de stad onderscheiden. Per verbindingzone zijn het ambitieniveau, streefbeeld, doeltypen, doelsoorten, biotoopwensen en inrichtingseisen aangegeven (Bron; Gemeente Den Haag).

Gebiedsgericht milieubeleid gemeente Den Haag

Om milieu een plek te geven in ruimtelijke processen is door de gemeente het Gebiedsgericht Milieubeleid (Gemeente Den Haag, 2005) ontwikkeld. Met dit beleid wordt gestreefd naar een verbetering van de omgevingskwaliteit en milieukwaliteit. Daarnaast wordt ook naar kansen voor milieu gezocht. Om de gewenste kwaliteit te bereiken is de stad Den Haag opgedeeld in meerdere gebiedstypen, waaronder wonen, werken, gemengde gebieden, verkeerinfrastructuur en de groene hoofdstructuur, inclusief water. Ieder gebiedstype heeft een specifiek ambitieniveau voor de diverse milieuaspecten; bodem, externe veiligheid, geluid, lucht, mobiliteit, schoon, water en klimaat.

Met het vaststellen van milieumambities per gebiedstype wordt richting gegeven aan de kwaliteit die de verschillende onderdelen van het milieu op een bepaald tijdstip dienen te hebben. Het Gebiedsgericht Milieubeleid maakt onderscheid tussen drie verschillende ambitieniveaus:

1. Milieu Basis: ambities die aansluiten bij de bestaande wet- en regelgeving en het bestaande gemeentelijk beleid;
2. Milieu Extra: ambities die een stuk verder gaan dan het wettelijke minimum;
3. Milieu Maximaal: de maximaal haalbare ambitie voor een thema.

Voor Kijkduin gelden de volgende ambities:

Tabel 2.1 Ambities 'Milieu Extra' en 'Milieu Maximaal' voor natuur uit het Gebiedsgericht Milieubeleid

Natuur	Ambitie 'Milieu Extra' voor deelgebied Wonen	Ambitie 'Milieu Maximaal' voor deelgebied Groene Hoofdstructuur en water
Algemene beschrijving	Natuur over het algemeen ondergeschikt, op enkele plaatsen leidend bij ontwikkelingen	Natuur hoofdfunctie en leidend bij ontwikkelingen
Plantsoenen, parken en groengebieden	Verhogen van de recreatie gebruikswaarde van sportcomplexen Verbeteren van de natuurwaarde van het bestaande groen	Groen kwalitatief en kwantitatief in stand houden Behoud en versterking van de aanwezige waarden en betekenissen Uitplaatsen functies die niet aan het (gebruik van het) groen zijn gerelateerd Versterken zwakke plekken in groene structuur
Waterlopen	Verbeteren van de natuurwaarde, ruimtelijke en landschappelijke betekenis van het groen langs waterlopen Aanleg van zachte oevers met een natuurlijke oevervegetatie	Verbeteren van de natuurwaarde, ruimtelijke en landschappelijke betekenis van het groen langs waterlopen Aanleg van zachte oevers met een natuurlijke oevervegetatie
Bomen	Versterken bomenstructuur	Versterken bomenstructuur

3 De voorgenomen activiteiten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de voorgenomen activiteiten beschreven die het nieuwe bestemmingsplan Kijkduin mogelijk maakt.

3.2 De voorgenomen activiteiten

Het programma voor Kijkduin – Ockenburgh omvat enkele plannen die reeds in het Masterplan Kijkduin genoemd zijn:

- Wijndaelerstrip,
- Uitbreiding Atlantic Hotel,
- Deltaplein,
- Waldeck,
- Machiel Vrijenhoek,
- Schapenatjesduin Oost,
- Schapenatjesduin West.

Daarnaast wordt er in het bestemmingsplan één initiatief mogelijk gemaakt dat niet beschreven is in het Masterplan: de uitbreiding van het rouwcentrum Ockenburg met een crematorium. Van het totale Masterplan wordt in dit bestemmingsplan een relatief klein deel mogelijk gemaakt. De andere ontwikkelingen uit het Masterplan worden op een later moment mogelijk opgepakt.

De voorgenomen activiteiten op hoofdlijnen zijn terug te zien in Tabel 3.1. In deze tabel zijn per plan het programma, de maximale bouwhoogte, de dichtheid van woningen en het aantal parkeerplaatsen opgenomen. In Figuur 3.1 is de locatie van deze ontwikkelingen weergegeven. De combinatie van een letter en nummer (C 1, etc.) uit Tabel 3.1 zijn gebruikt in het Masterplan Kijkduin om de diverse gebieden aan te duiden.

Tabel 3.1 Programma Kijkduin - Ockenburgh

Referentie Masterplan	Naam	Programma	Maximale bouwhoogte	Dichtheid woningen	Verkeer/ Parkeren	Opname in bp
C 1	Wijndaelerstrip	60 appartementen 1.600 m2 voorzieningen	Middelhoog: 4 - 5 bouwlagen	ca. 60 won / ha	- kleine verschuiving van Wijndaelerduin in westelijke richting vanwege ruimtelijke inpassing bebouwing - parkeren in inpandige garages voor bewoners, herstructurering pp internationale school	Wijzigings-bevoegdheid
		5.000 m2 uitbreiding internationale school				Directe bestemming
A1	Deltaplein	215 woningen 17.000 m2 voorzieningen	- Middelhoog: ca. 3 - 5 bouwlagen - Accenten 6 - 7 bouwlagen (max. 22 meter tov maaiveld)	ca. 65 - 75 won / ha	ca. 800 pp in collectieve garage onder opgetilde maaiveld	Directe bestemming
A2	Uitbreiding Atlantic Hotel	50 appartementen 90 extra hotelkamers, waarvan 30 shortstay appartementen 2.200 m2 voorzieningen	- Woonvleugel: ca. 5-6 bouwlagen - Hotelvleugel: ca. 15 bouwlagen (max. 37 meter tov maaiveld)	ca. 30 - 50 won / ha (excl. hotelkamers)	ca. 290 pp in collectieve garage onder complex	Directe bestemming
B1	Waldeck	225 woningen 1.500 m2 voorzieningen	- Laagbouw: 2 - 3 lagen - Middelhoog: 4 - 6 lagen - Landmark: 7 - 12 lagen	ca. 74 won / ha	parkeren voor bewoners onder woongebouwen en pleinen, pp voor bezoekers op maaiveld	Wijzigings-bevoegdheid
B2	Schapenatjesduin Oost	120 woningen	Laagbouw: 1 laag met kap	ca. 35 won / ha	parkeren in individuele inpandige garages/carports voor bewoners, pp voor bezoekers op maaiveld	Wijzigings-bevoegdheid
B3	Schapenatjesduin West	80 woningen	Laagbouw: 1 laag met kap	ca. 28 won / ha	parkeren in collectieve garage, pp voor bezoekers op maaiveld	Wijzigings-bevoegdheid
B6	Machiel Vrijenhoek	2.000 m2 wellness	Maximaal 2 bouwlagen boven inpandige parkeergarage	n.v.t.	parkeren in inpandige garages voor bewoners, mogelijk op zomerse piekdagen gebruik garage door strandbezoekers	Wijzigings-bevoegdheid
Niet genoemd	Uitbreiding rouwcentrum Ockenburg	realisatie crematorium, inclusief ontvangstruimte	Laagbouw: 1 laag	n.v.t.	parkeren op eigen terrein	Directe bestemming

Figuur 3.1 Locatie van de voorgenomen ontwikkelingen (rood omcirkeld) in Kijkduin

3.3 Te realiseren natuurambities vanuit het Masterplan

In het Masterplan zijn diverse ambities en maatregelen opgenomen ten aanzien van natuur in Kijkduin. Deze voorgenomen maatregelen en ambities zijn weergegeven in Tabel 3.2 waarbij aangegeven is hoeverre deze nu zijn opgenomen in de voorliggende plannen. In de passages onder de tabel is een korte verduidelijking van de diverse maatregelen opgenomen.

Tabel 3.2 Maatregelen vanuit het Masterplan voor natuur die onderdeel zijn van het Voornemen

Maatregel uit Masterplan	Onderdeel van het Voornemen
Versterken ecologische verbinding Solleveld – Westduinpark	Deels, rond Machiel Vrijenhoeklaan, rond Kijkduin Bad en bij de meest westelijke puinduin. Delen van de ecologische verbinding zijn vooralsnog niet mogelijk doordat sterflats en serviceflat blijven staan
Versterken ecologische verbinding Haagse Beek	Nee, valt buiten het plan maar kan mogelijk als autonoom project opgestart worden
Versterken ecologische verbinding Landgoed Ockenburgh – Landgoed Meer en Bosch	Deels, ter hoogte van ontwikkelvelden Wijndaelerstrip en Waldeck. De overige planonderdelen (versterking van de verbinding in landgoed Ockenburgh, de aanleg van bossen ter hoogte van Laan van Meerdervoort/ Kievitsbloem) vallen buiten het plan of vinden autonoom plaats.
Versterken ecologische verbinding Midden-Delfland - Kust	Ja, ter hoogte van het ontwikkelveld Schapenatjesduin West. De versterking van de verbinding in landgoed Ockenburgh valt buiten het plan en vindt autonoom plaats.
Maatregelen om de gevolgen van atmosferische stikstofdepositie te beperken	Afhankelijk van noodzaak uit dit plan (zie onderzoeksresultaten verderop)
Bronbemaling niet in de periode april t/m oktober toepassen	Ja, wordt als aanbeveling meegenomen
In de bouwfase en gebruiksfase geen verstoring door licht en geluid vanaf bebouwing en sportvelden	Deels, wordt onderzocht waar voorgenomen ontwikkelingen zijn voorzien en toegepast waar nodig
Landgoed Ockenrode: • Geen bos kappen / habitattype Duinbossen vernietigen • Geen nieuwe wandelpaden aanleggen en gebied gesloten houden voor publiek	Ja
Fietspad niet door N2000-gebied aanleggen	Ja, geen aanleg van fietspad door Natura 2000-gebied
Voldoen aan toetsingskader natuurschoon bij uitwerken plannen	Ja, wordt onderzocht en toegepast waar nodig
Ecoduct over Kijkduinsestraat	Nee, financieel niet haalbaar in de huidige planontwikkeling
Maatregelen om schade te voorkomen, te beperken of verlies aan leefgebied te compenseren	Ja, wordt onderzocht en toegepast waar nodig

Legenda	
Onderdeel van het Voornemen	
Onderzoek vindt plaats in het kader van het bestemmingsplan / MER	
Geen onderdeel van het Voornemen	

Het doel is om de natuurwaarden in en rond het plangebied Kijkduin te versterken. De nieuwe inrichting van het landschappelijke raamwerk zal de ecologische verbindingen tussen de verschillende soorten natuur in de omgeving versterken. Dit gebeurt door biotopen op de juiste manier in het richten en door een goede ruimtelijke samenhang te creëren. Het Masterplan Kijkduin zet in op de versterking van de volgende ecologische verbindingen (zie Figuur 3.2):

1. verbinding Solleveld - Westduinpark;
2. versterking Haagse Beek;
3. verbinding Ockenburgh - Meer en Bosch;
4. verbinding Midden-Delfland - Kust.

Figuur 3.2 Versterken ecologische verbindingen in en rondom Kijkduin

Onderstaand zijn de maatregelen per ecologische verbinding weergegeven:

Versterken ecologische verbindingen Solleveld - Westduinpark

De belangrijkste ecologische verbinding is die tussen de Solleveldse duinen ten zuiden van Kijkduin en het Westduinpark ten noorden van de badplaats. Door de versterking van de Delflandse kust wordt het duingebied zeewaarts circa 30 meter breder. Binnen het landschappelijk raamwerk worden de duinen landinwaarts flink verbreed, met name rond Machiel Vrijenhoeklaan, rond Kijkduin Bad en bij de meest westelijke puinduin. Verder landinwaarts krijgt het landschap ook een meer duinachtig karakter. Dit gebeurt door het aanbrengen van schoon, kalkrijk zand uit zee geschikt voor duinvegetaties en wilde duinplanten. Alleen, ter plaatse van de sterflats kan de verbreding en verduining van de strook vooralsnog niet worden gerealiseerd, omdat de sterflats blijven staan. De oostelijke aftakking van de ecologische verbinding naar Westduinpark is deels voorzien ter plaatse van de serviceflat aan de Machiel Vrijenhoeklaan. Nu deze serviceflat blijft staan, kan deze aftakking ook nog niet worden vervolmaakt.

Versterken ecologische verbinding Haagse Beek

Het aanbrengen van zand bij de Haagse Beek zal de omgeving laten 'verduinen'. Het watersysteem wordt hier vooralsnog niet aangepast, totdat er meer duidelijkheid is over de invloed van de puinduinen op de grondwaterkwaliteit. Als dit geen knelpunt is, kan de gemeente bestaande sloten dempen, waardoor het regenwater in een brede zone ondergronds naar de beek kan stromen. Als de beek alleen

gevoed wordt door schoon regen- en kwelwater zal de kwaliteit sterk verbeteren en zullen zich in de flauwe oevers vochtige duinvegetaties ontwikkelen.

De effecten van de grondwaterkwaliteit worden gemonitord en hierover zal overleg plaatsvinden met het Hoogheemraadschap van Delfland.

Versterken ecologische verbinding Ockenburgh - Meer en Bosch

Versterking van de ecologische verbinding tussen de landgoederen rond Ockenburgh en landgoed Meer en Bosch is vooral van belang voor plant- en diersoorten van oude (loof)bossen. De belangrijkste maatregel is de aanleg van stukken bos tussen beide landgoederen: rond Wijndaelerweg, in het gebied rond de huidige tennisbanen, in de (midden)bermen van de Kijkduinsestraat/ Ockenburghstraat, van het westelijk deel van de Laan van Meerdervoort en in de openbare ruimte tussen de Laan van Meerdervoort en de Kievitbloemlaan. Binnen dit plan vindt vooralsnog alleen ter hoogte van de ontwikkelvelden Wijndaelerstrip en Waldeck aanleg van bos (rond Wijndaelerweg, in het gebied rond de huidige tennisbanen, in de bermen van de Kijkduinsestraat/Ockenburghstraat) plaats. De overige planonderdelen (versterking van de verbinding in landgoed Ockenburgh, de aanleg van bossen ter hoogte van Laan van Meerdervoort/ Kievitsbloem) vallen buiten dit plan of vinden autonoom plaats.

Versterken ecologische verbinding Midden-Delfland - Kust

De huidige brede ecologische verbinding Midden-Delfland - Kust krijgt een kwaliteitsimpuls. de verbeterde ecologische inrichting en de betere aansluiting op de duinen en de landgoederen zullen het plangebied ook voor minder kritische soorten aantrekkelijker maken. Hierbij kan gedacht worden aan knopkruid, grote ratelaar, kleine watersalamander, rosse woelmuis, dwergmuis en bunzing. Ook meer kritische soorten als rugstreeppad, vleermuizen en eekhoornen zullen via deze route verder kunnen migreren en daarmee de kwaliteit en betekenis van deze hoofdtak van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur in Den Haag vergroten. De versterking van de ecologische verbinding ter hoogte van het ontwikkelveld Schapenatjesduin West maakt onderdeel uit van dit plan. De versterking van de verbinding in landgoed Ockenburgh vindt autonoom plaats.

Maatregelen om de gevolgen van atmosferische stikstofdepositie te beperken

In het kader van dit MER wordt ook een Passende Beoordeling uitgevoerd. De conclusies hiervan zijn in dit hoofdstuk weergegeven. Uitgangspunt is dat er geen significante effecten op de natuurwaarde als gevolg van stikstofdepositie mag optreden. Indien noodzakelijk worden hier mitigerende maatregelen voor getroffen.

Bronbemaling niet in de periode april t/m oktober toepassen

Bronbemaling is het proces waarbij op diverse plaatsen grondwater wordt opgepompt en via een leiding wordt afgevoerd om plaatselijk en tijdelijk de grondwaterspiegel te verlagen. Dit kan nodig zijn bij de aanleg of versteviging van diverse bouwwerken. Deze ambitie vormt het uitgangspunt voor de verdere realisatie van de voorgenomen activiteiten. Er kan vanaf geweken worden indien dit aantoonbaar geen negatieve natuureffecten heeft. Dit hangt echter van de hoeveelheid op te pompen grondwater en de exacte locaties af en is derhalve een aandachtspunt voor de vervolgwetgeving.

In de bouwfase en gebruiksfase geen verstoring door licht en geluid vanaf bebouwing en sportvelden

In het kader van het dit MER worden eventuele effecten van licht en geluid op natuur vanuit de ontwikkelvelden gedurende de bouw en gebruiksfase onderzocht. Uitgangspunt is dat de gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten niet verslechtert. Indien noodzakelijk worden mitigerende maatregelen getroffen om de gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten te behouden.

Geen aantasting van de bossen en toegankelijkheid van landgoed Ockenrode

De bouw van woningen, de aanleg van wandelpaden en het openstellen voor publiek kan verlies aan oppervlakte van het habitattypen Duinbos en het rustige karakter van het gebied blijvend veranderen. Door deze ontwikkelingen niet toe te staan wordt aantasting van het habitatype Duinbossen voorkomen.

Nieuw fietspad niet door Natura 2000-gebieden aanleggen

De aanleg van een nieuw fietspad door Natura 2000-gebieden behoort niet tot de voorgenomen activiteiten van dit voorliggende plan.

Voldoen aan toetsingskader Natuurschoon bij uitwerken plannen

Voor de voorgenomen activiteiten van het voorliggende plan wordt in de Passende Beoordeling onderzoek verricht naar de impact op de natuur. Hierbij wordt ook gekeken naar de toetsingscriteria voor natuurschoon. Specifiek voor de ontwikkeling van het Atlantic hotel (ontwikkelveld A2) wordt aansluiting gezocht op de natuurschoon van natuurgebied Wapendal. De parkeervoorzieningen bij het Atlantic hotel grenzend aan het natuurgebied worden overkapt. Hierdoor wordt het zicht op auto's vanuit het natuurgebied vermeden.

Ecoduct over of onder de Kijkduinsestraat

Deze maatregel is voorlopig financieel niet haalbaar en niet opgenomen in de huidige planontwikkeling.

Maatregelen om schade te voorkomen, te beperken of verlies aan leefgebied te compenseren

Voor de aanwezige flora en fauna wordt in het ecologisch onderzoek geanalyseerd of er sprake is van aantasting of het verlies aan geschikt habitat. Indien noodzakelijk worden hiervoor maatregelen getroffen om dit te voorkomen, te beperken of te voorkomen.

3.4 Gehanteerde referentiesituatie

Bij de planvorming van Kijkduin wordt uitgegaan van de situatie in het jaar 2023. Dit wordt de referentiesituatie genoemd. In de referentiesituatie 2023 wordt er vanuit gegaan dat alle ruimtelijke plannen in de omgeving van Kijkduin, waarover reeds besluitvorming heeft plaatsgevonden, gerealiseerd zijn. Hier gelden echter enkele uitzonderingen op. Onderstaand wordt per plan of project beschreven of deze onderdeel uitmaakt van de referentiesituatie.

Herinrichting landgoed Ockenburgh

Een belangrijke ruimtelijke ontwikkeling, die in 2023 is gerealiseerd, betreft de herinrichting van landgoed Ockenburgh. De herinrichting omvat de volgende maatregelen:

- herstel van de allure van de oprijlaan
- opheffen parkeerplaatsen aan de oprijlaan
- opknappen/vernieuwen van de wandel- en fietspadenstructuur en vermindering van het verharde oppervlakte
- opknappen van de bomenstructuur en aanbrengen van nieuwe bosbeplanting
- plaatsen van nieuw parkmeubilair en een nieuwe speelvoorziening
- herstellen van doorzichten/zichtlijnen
- verplaatsen van het ruiterspad buiten het laanprofiel
- plaatsen van klassieke verlichtingsmasten langs de oprijlaan

De herinrichting van landgoed Ockenburgh maakt onderdeel uit van de referentiesituatie.

Strandhuisjes

Op het Zuiderstrand, ten zuiden van de boulevard Kijkduin tussen strandafslag 22 en 26, wordt een strook beschikbaar gesteld voor de exploitatie van 40 strandhuisjes. De strandhuisjes zijn seizoensgebonden (gebruik van 1 maart tot en met het eerste weekend van oktober). De duur van het project betreft vijf jaar. Start van de exploitatie geschiedt vanaf strandseizoen 2014. De exploitatie van de 40 strandhuisjes wordt gezien als een tijdelijke autonome ontwikkeling.

Structuurvisie 'Wereldstad aan Zee'

In de Structuurvisie van de gemeente worden diverse plannen beschreven die voor 2020 uitgevoerd kunnen worden. Echter voor enkele plannen is het ontwikkelingsperspectief gewijzigd en worden de projecten voor 2023 niet meer gerealiseerd. Dit geldt onder andere voor de herontwikkeling van de

Binckhorst en voor de Vlietzone. Deze plannen zijn niet meegenomen in de referentiesituatie. In de toekomst voor de langere termijn (2030) zijn deze plannen wel meegenomen.

Haagse Nota Mobiliteit

De Haagse Nota Mobiliteit beschrijft het verkeers- en vervoersbeleid van de gemeente Den Haag voor de periode 2011-2020 met een doorkijk naar 2030. Met het nieuwe verkeers- en vervoersbeleid zet de gemeente in op een duurzame bereikbaarheid van de stad in 2020 en daarna. De gemeente wil de groeiende mobiliteit zoveel mogelijk sturen naar de fiets, het openbaar vervoer en lopen. Onderdeel van de Haagse Nota Mobiliteit is onder andere de Rotterdamsebaan, een nieuwe verbindingroute vanaf het hoofdwegennet (A4/A13) richting de Centrale Zone. Voor deze ontwikkeling is reeds een m.e.r.-procedure doorlopen en zal naar verwachting in 2019 geopend worden. Deze ontwikkeling is derhalve opgenomen in de referentiesituatie.

Scheveningen Haven

Voor Scheveningen Haven wordt thans een m.e.r.-procedure doorlopen om circa 700 woningen en commerciële functies (zoals twee hotels) mogelijk te maken. Het bestemmingsplan hiervoor wordt vastgesteld in het najaar van 2013 voor het bestemmingsplan van Kijkduin. Derhalve maakt de ontwikkeling van Scheveningen Haven deel uit van de referentiesituatie.

Rotterdamsebaan en Neherkade

Twee belangrijke infrastructurele projecten aan de zuid(oost)kant van Den Haag zijn de Neherkade en de Rotterdamsebaan. Voor beide projecten is het bestemmingsplan vastgesteld door de gemeenteraad en vallen derhalve onder de referentiesituatie.

3.5 Belangrijke raakvlakprojecten

Internationale zone

In de Structuurvisie Wereldstad aan Zee worden negen grote ontwikkelgebieden genoemd. De Internationale Zone is één van deze negen ontwikkelgebieden.

De meeste internationale instellingen in Den Haag zijn gevestigd in de 'Internationale Zone'. Om de aantrekkelijkheid van dit gebied voor internationale instellingen en de bewoners te verbeteren, blijft de gemeente investeren in extra voorzieningen, meer veiligheid, een aantrekkelijke openbare ruimte en betere bereikbaarheid.

De Nota van Uitgangspunten is in 2009 door de gemeenteraad vastgesteld. Het geeft de ambities en prioriteiten aan voor een duurzame en passende ontwikkeling van de Internationale Zone. Daarvoor geeft het bijvoorbeeld uitgangspunten aan voor verbeteringen van de openbare ruimte en bereikbaarheid. Ook te onderzoeken ontwikkellocaties voor internationale instellingen zijn erin opgenomen. Als verdere uitwerking van de nota wordt momenteel gewerkt aan een Visie Internationale Zone.

De ontwikkelingen in de Internationale Zone zijn nog niet geheel uitgekristalliseerd, dit gebeurt momenteel in de op te stellen Visie Internationale Zone. Deze ontwikkeling valt derhalve niet onder de referentiesituatie, maar de voortgang en het concreter worden van de plannen in de internationale Zone zal gedurende de verdere planvorming van Kijkduin wel nauwlettend in de gaten worden gehouden.

Scheveningen Bad

De ambities voor Scheveningen Bad, zoals verwoord in het Masterplan zijn ongewijzigd maar de realisering wordt overgelaten aan marktpartijen. Thans wordt een conserverend bestemmingsplan voor Scheveningen Bad opgesteld, waarin geen ontwikkelingen zijn voorzien. Eventuele ontwikkelingen in Scheveningen Bad worden gedurende de looptijd van dit project gemonitord.

MIRT-verkenning Haaglanden

De MIRT-verkenning Haaglanden is gericht op de verbetering van de bereikbaarheid in Haaglanden door de doorstroming op de A4 te verbeteren middels een parallelstructuur. Daarnaast worden in de MIRT-verkenning ook diverse maatregelen benoemd bij de diverse inpridders, zoals de Prinses Beatrixlaan en de N14. Deze ingrepen vinden na 2023 plaats en zijn derhalve niet van invloed op de ontwikkelingen bij Kijkduin.

4 Beoordelingmethodiek

In het MER worden de effecten van de aanleg van de ontwikkelingen in Kijkduin op de verschillende (beschermde) natuurwaarden in de directe en wijdere omgeving getoetst. Hierbij wordt bekeken welke veranderingen optreden ten opzichte van de referentiesituatie. Voor de beoordeling is een zevenpuntsschaal gehanteerd, variërend van een zeer negatieve tot een zeer positieve beoordeling. Voor de algemene beoordelingsmethodiek en de beschrijving van de referentiesituatie wordt verwezen naar het hoofdrapport van het MER.

De beoordelingscriteria bestaan uit:

- Effecten op de EHS;
- Effecten op beschermde Flora- faunawet en Rode Lijstsoorten;
- Effecten op groen in de wijk;
- Effecten op biodiversiteit.

4.1 Beoordelingstabel

In de beoordelingstabel zijn de beoordelingscriteria uitgezet tegen de zevenpuntschaal. In de paragrafen 4.2 tot en met 4.5 is de onderverdeling per criteria toegelicht.

Tabel 4.1 Beoordelingstabel natuur

Effect- beoordeling	Betekenis
	Effecten op EHS (toelichting par 4.2)
+++	Voornemen heeft een zeer positief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden EHS
++	Voornemen heeft een positief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden
+	Voornemen heeft een beperkt positief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden EHS
0	Voornemen heeft een neutraal/geen effect op de wezenlijke kenmerken en waarden EHS
-	Voornemen heeft een beperkt negatief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden EHS
--	Voornemen heeft een negatief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden EHS
---	Voornemen heeft een zeer negatief effect op de wezenlijke kenmerken en waarden EHS
	Effecten op beschermde soorten (toelichting par 4.3)
+++	Leidt tot permanente lokale toename van de populatie van > 3 soorten (en geen afname van andere soort)
++	Leidt tot permanente lokale toename van de populatie van 1 - 3 soorten (en geen afname van andere soort)
+	Leidt tot permanente lokale toename van de populatie van één soort (en geen afname van andere soort)
0	Voornemen heeft een neutraal/geen effect op beschermde soorten
-	Leidt niet tot verslechtering van de gunstige staat van instandhouding van soorten, maar wel tot lokale verslechtering van het leefgebied
--	Leidt tot verslechtering van de landelijke staat van instandhouding van één tot drie soorten
---	Leidt tot verslechtering van de landelijke staat van instandhouding van meer dan drie soorten
	Groen in de wijk (toelichting par 4.4)
+++	Voornemen heeft een zeer positief effect op de natuurwaarden binnen gemeente Den Haag
++	Voornemen heeft een positief effect op de natuurwaarden binnen gemeente Den Haag
+	Voornemen heeft een beperkt positief effect op de natuurwaarden binnen gemeente Den Haag
0	Voornemen heeft een neutraal/geen effect op de natuurwaarden binnen gemeente Den Haag
-	Voornemen heeft een beperkt negatief effect op de natuurwaarden binnen gemeente Den Haag
--	Voornemen heeft een negatief effect op de natuurwaarden binnen gemeente Den Haag
---	Voornemen heeft een zeer negatief effect op de natuurwaarden binnen gemeente Den Haag
	Effecten op biodiversiteit (toelichting par 4.5)
+++	Voornemen heeft een zeer positief effect op de biodiversiteit
++	Voornemen heeft een positief effect op de biodiversiteit

+	Voornemen heeft een beperkt positief effect op de biodiversiteit
0	Voornemen heeft een neutraal/geen effect op de biodiversiteit
-	Voornemen heeft een beperkt negatief effect op de biodiversiteit
--	Voornemen heeft een negatief effect op de biodiversiteit
---	Voornemen heeft een zeer negatief effect op de biodiversiteit

4.2 Toelichting beoordeling EHS

Voor het toetsingskader van de EHS-toetsing is met name de provinciale uitwerking in het Structuurplan relevant. Daarnaast dienen de door de ministeries van LNV en VROM en de gezamenlijke provincies afgesproken spelregels EHS (Ministeries van LNV, VROM & provincies, 2007) gevolgd te worden. Deze spelregels zijn tevens vastgelegd in de Verordening Ruimte van de provincie Zuid-Holland (artikel 5). Uit deze spelregels volgt dat nieuwe ruimtelijkeplannen in de EHS op grond van (inter)nationale regelgeving niet toegestaan zijn als deze de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied significant aantasten, tenzij er geen reële alternatieven zijn én er sprake is van "redenen van groot openbaar belang" (nee, tenzij principe) en compensatie geregeld is. De wezenlijke kenmerken en waarden zijn de actuele en potentiële waarden, gebaseerd op de natuurdoelen voor het gebied. De relevante EHS-natuurdoelen en -kwaliteit die negatief beïnvloed kunnen worden door ingrepen of activiteiten zijn doorgaans beschreven in provinciale natuurdoelenkaarten en/of natuurgebiedsplannen. Wanneer een nieuw ruimtelijk plan als onontkoombaar kan worden aangemerkt en aantoonbaar aan deze criteria voldoet, wordt schade zoveel mogelijk door mitigerende maatregelen beperkt. Resterende schade wordt gecompenseerd (Ministeries van LNV, VROM & provincies, 2007).

De ambitie om van de EHS een samenhangend netwerk van grote aaneengesloten natuurgebieden te maken, kan gespecificeerd worden naar drie concrete doelstellingen: vergroten, verbinden en kwaliteitsverbetering. In het beoordelingscriterium wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS is dit vertaald naar respectievelijk *omvang*, *samenhang* en *kwaliteit*. Deze drie aspecten zijn onderling nauw met elkaar verweven.

Het begrip 'omvang' is om een aantal redenen van belang voor de doelstellingen van de EHS:

- Hoe groter het gebied en hoe minder geïsoleerd gelegen, des te kleiner is de kans op uitsterven van een soort, en des te groter is de kans op terugkeer van soorten of vestiging van nieuwe soorten.
- Grote gebieden zijn nodig voor natuurlijke processen als verstuing, overstrooming en begrazing.
- Het is in grote gebieden gemakkelijker om negatieve invloeden (schadelijke stoffen) uit de omgeving van natuurgebieden te weren door generiek milieubeleid, omdat zij naar verhouding minder randcontact met de omgeving hebben dan kleine gebieden.

Samenhang, ofwel de verbinding tussen EHS gebieden is een belangrijke doelstelling binnen de Ecologische Hoofdstructuur. Het ontbreken van ecologische verbindingen kan ertoe leiden dat bepaalde natuurgebieden met hun leefgemeenschappen geïsoleerd raken (habitatfragmentatie). Het is normaal dat de omstandigheden in een leefgemeenschap niet altijd gelijk zijn. Wanneer een populatie in een slechte periode achteruit gaat, dan bestaat het risico dat een kritische ondergrens overschreden wordt waardoor een organisme verdwijnt. Doordat ecologische verbindingzones leefgemeenschappen met elkaar verbinden, dragen ze bij tot een groter draagvlak voor het voortbestaan van een soort.

4.3 Toelichting beoordeling beschermde soorten

Op basis van een bureaustudie is voor het hele plangebied een analyse van de effecten op beschermde soorten uitgevoerd. Ter plaatse van de ontwikkelvelden C1: Wijndaelerstrip, A1: Uitbreiding Atlantic Hotel, A2: Deltaplein, B6: Machiel Vrijenhoek en Uitbreiding rouwcentrum Ockenburgh, die allen direct worden bestemd in het bestemmingsplan, is in het kader van het MER en het bestemmingsplan Kijkduin - Ockenburgh het voorkomen van beschermde soorten en het gebruik van hun leefgebied nader in kaart gebracht. Voor dit verkennend onderzoek is in augustus 2013 een veldbezoek uitgevoerd. Naast het verkennend onderzoek is, voor de beschrijving van de huidige beschermde soorten over een langere

periode, de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF, 2013) en het invoerportaal waarneming.nl geraadpleegd.

De invulling van de ontwikkelvelden Schapenatjesduin Oost, Schapenatjesduin West en Waldeck is nog onzeker. Deze deellocaties zijn derhalve nog niet meegenomen in voorliggende toetsing aan beschermde soorten. Hier dient, nadat de bouwplannen verder zijn uitgewerkt, nader onderzoek naar uitgevoerd te worden.

Voor de effectbeoordeling voor de beschermde soorten (Flora- en faunawet) en Rode lijst soorten zijn de volgende zaken van belang:

- *oppervlakte / omvang habitat:*
Het effect van het toekomstige inrichting op het habitat van de verschillende soorten. Hierbij wordt gekeken hoeveel individuen verloren gaan indien het habitat wordt aangetast, wat dit betekent voor de lokale populatie en uiteindelijk wat voor een effect is te verwachten op de regionale of landelijke staat van instandhouding van de soort.
- *actueel / potentieel foerageergebied:*
Het effect op de foerageerfunctie van de omgeving voor de verschillende soorten: de ontwikkelingen in Kijkduin kunnen leiden tot een vermindering aan potentieel foerageergebied en/of een verstoring van de foerageerfunctie van het gebied. Dit geldt enkel voor diersoorten.
- *verstoring:*
Een verstoring van de aanwezige soorten, zoals door geluid. Hierdoor kunnen vogel- en zoogdiersoorten verjaagd worden en dit kan extra energie vergen van deze soorten die ze niet voor hun overleving in kunnen zetten.

Kwalitatieve analyse van effecten

Hoewel alle drie deze zaken, indien van toepassing, zijn beoordeeld, wordt de uiteindelijk effectbeoordeling gebaseerd op een verwachte toename of afname van een populatie (de gunstige staat van instandhouding van de soort). Dit betekent een vertaling van deze drie aspecten naar een effect op de omvang van de populatie: een afname van foerageergebied betekent namelijk wellicht dat de omgeving een kleinere populatie van een soort kan herbergen en dus een afname van een populatie. Echter is het ook mogelijk dat foerageergebied van een soort verdwijnt, maar in de omgeving nog voldoende mogelijkheden overblijven om de populatie in de huidige vorm in stand te houden. Omdat deze aspecten gezamenlijk de effecten op een soort bepalen, is het niet mogelijk om de effecten meer kwantitatief (bijvoorbeeld verwachte procentuele toe- of afname van de populatie) te beoordelen.

4.4 Toelichting Groen in de Wijk

Delen van het plangebied zijn opgenomen in de Stedelijke Groene Hoofdstructuur van de gemeente Den Haag. Bij de beoordeling wordt gekeken naar de mogelijke kansen ten aanzien van de aansluiting op en het versterken van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur.

4.5 Toelichting beoordeling biodiversiteit

Biodiversiteit is in zijn algemeenheid op verschillende manieren te benaderen. In het geval van de directe omgeving van Kijkduin wordt biodiversiteit benaderd op de volgende niveaus;

1. diversiteit op soortniveau (soortgroepen): de verscheidenheid van alle verschillende soorten planten, dieren, zwammen, algen, bacteriën. In het onderzoeksgebied van Kijkduin zal in worden gegaan op de verschillende soortgroepen (zoogdieren, vogels, amfibieën, reptielen, vlinders etc.).

2. diversiteit van ecosystemen (biotopen): omvat alle verschillende levensgemeenschappen met hun biotopen, zoals tropische of gematigde bossen, woestijnen, moerassen, rivieren, bergen, koraalriffen, enz., maar ook de landelijke en stedelijke omgeving. De biodiversiteit in een gebied hangt samen met een aantal aspecten waaronder het aantal niches in een landschap en de grootte van het gebied. Hoe meer niches er aanwezig zijn waar een soort kan leven, hoe meer soorten er aanwezig kunnen zijn binnen een gebied. Wanneer het gebied tevens enige omvang heeft kunnen de populaties binnen het gebied zich ontwikkelen tot een robuuste, stabiele populatie. Voor het ontstaan van deze niches dient

een gebied divers in biotopen te zijn. In het onderzoeksgebied zal derhalve worden ingegaan op biotopen als afgeleide van ecosystemen.

De beoordeling van de biodiversiteit in de omgeving van Kijkduin is kwalitatief.

Bij nieuwbouwprojecten kunnen er natuurwaarden in het gebied verloren gaan. Naast het beleidskader dat opgesteld is voor behoud en bescherming van bepaalde soorten (Ffwet), kan er tevens extra aandacht geschonken worden aan de 'overige' natuurwaarden in het gebied (van belang voor onder andere biodiversiteit). Maatregelen kunnen geadviseerd worden ten gunste van de 'overige' natuurwaarden. Zo kunnen er bij het nieuwbouwplan mogelijkheden zijn om de bestaande natuur zo veel mogelijk te ontzien en te behouden, waarbij in het nieuwe plan nieuwe groenvoorzieningen aangelegd kunnen worden om deze bestaande natuur te verbeteren. De extra aandacht voor natuur biedt potentie voor de samenhang tussen bestaande natuurwaarden en nieuwe natuurwaarden.

5 Huidige situatie

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de aanwezige natuurwaarden in de huidige situatie beschreven. De beschermde EHS-gebieden komen aan bod die mogelijk invloed ondervinden van de voorgenomen ontwikkelingen. Daarnaast worden de aanwezige beschermde soorten in het studiegebied beschreven. Omdat de mogelijke effecten op de natuurwaarden zich niet beperken tot het plangebied, zijn ook de direct aangrenzende gebieden onderzocht: het studiegebied. Binnen dit gebied zijn gegevens geraadpleegd van NDFF en waarneming.nl voor de meest actuele natuurwaarden in het studiegebied. Daarnaast is in augustus 2013 een terreinbezoek uitgevoerd naar de beoogde ontwikkelinglocaties. De Natura 2000-gebieden zijn in een aparte Passende beoordeling behandeld (Oranjewoud, 2013). Tot slot wordt de huidige situatie van Groen in de wijk en biodiversiteit in dit hoofdstuk behandeld.

5.2 Ecologische Hoofdstructuur

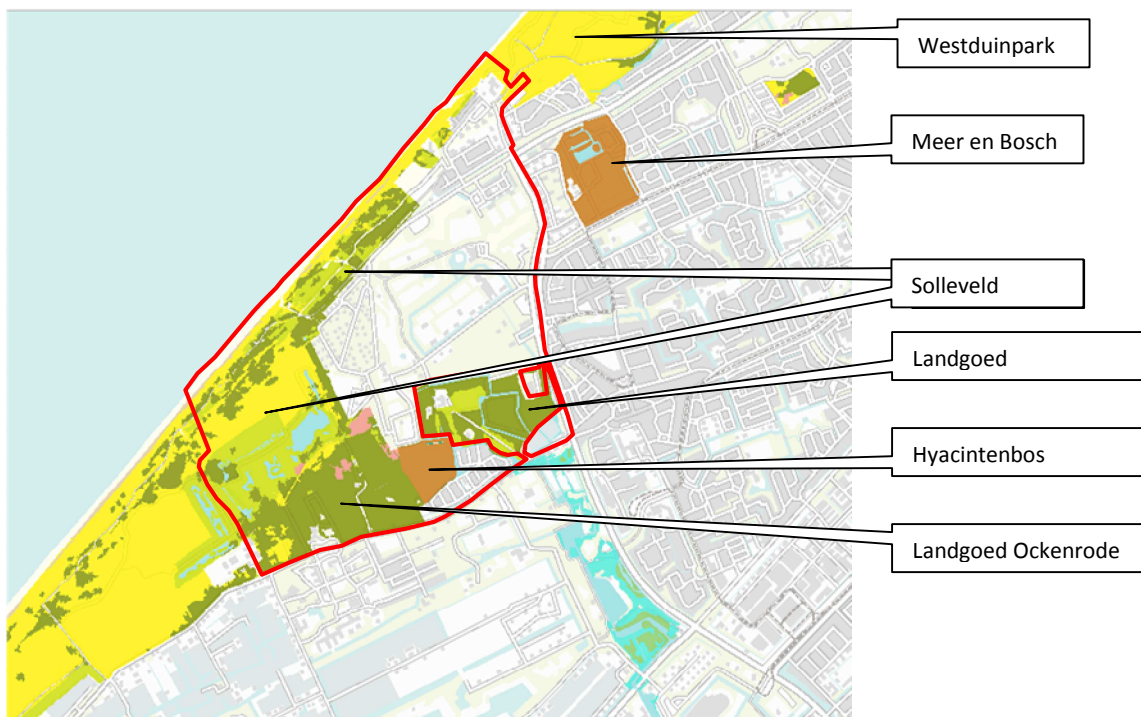
Delen van het plangebied grenzen aan EHS-gebied. Deze EHS-gebieden (gelegen in de duinen) zijn tevens aangewezen als Natura 2000-gebieden (Westduinpark en Solleveld & Kapittelduinen). Op circa 400 meter afstand van het plangebied ligt het EHS-gebied Meer en Bos. In de beschouwing in dit rapport wordt ervan uitgegaan dat de voorgenomen activiteiten (inclusief aanleg) buiten de grenzen blijven van de natuurgebieden (zowel EHS als Natura 2000).

Westduinpark & Wapendal en Solleveld & Kapittelduinen

Kijkduin vormt door de ligging tussen de duinen een scheiding tussen het zuidelijk duingebied (Natura 2000-gebied Solleveld & Kapittelduinen) en de noordelijke duingebieden (Natura 2000-gebied Westduinpark & Wapendal, Meijendel) (Nota van uitgangspunten Kijkduin, 2008). Voor een beschrijving van de gebieden wordt verwezen naar de Passende Beoordeling (Oranjewoud, 2013). Ter hoogte van de boulevard vormt de smalle strook duinvegetatie de enige verbinding tussen beide Natura 2000-gebieden. De duinverbinding is essentieel voor de verbinding van populaties van beschermde dagvlinders, sprinkhanen en zandhagedis. De strook wordt doorsneden door strandopgangen, waarover het merendeel van de bezoekers het strand bereikt. Door de beperkte omvang en grote menselijke invloed is dit in ecologisch opzicht een zeer kwetsbare schakel (PlanMer Kijkduin, 2009). Voor de EHS-gebieden zijn door de provincie Zuid-Holland natuurbeheertypen geformuleerd in het Natuurbeheerplan 2013. De duingebieden zijn in het Natuurbeheerplan Zuid-Holland (2013) aangewezen als 'Open duin', 'Duinbos' en 'Kruiden- en faunarijck grasland'. De doelen in de EHS-gebieden zijn gelijk aan die van de Natura 2000-gebieden.

Meer en Bos

Een ander EHS-gebied in de omgeving van het plangebied is het landgoed Meer en Bos. Dit gebied bestaat uit bosrijk gebied met oude paden, duinen, een zandwal, drooggevalen en waterhoudende sloten en een 16e eeuwse boerderij. Het EHS-gebied ligt op circa 400 meter afstand van de ontwikkelingen. Het EHS-gebied Meer en Bos is in het Natuurbeheerplan Zuid-Holland (2013) voornamelijk aangewezen als 'Park- of stinzenbos', maar heeft ook delen aangewezen als 'Zoete Plas'. In Tabel 5.1 is de ligging van de EHS-gebieden weergegeven.

Figuur 5.1 Ligging van de natuurbeheertypen in de EHS-gebieden in en nabij Kijkduin

Legenda

EHS-gebied

Westduinpark - Solleveld

Hyacintenbos

Landgoed Ockenrode

Meer en Bosch

(buiten plangebied)

Landgoed Ockenburgh

(buiten plangebied)

Natuurbeheertypen

N08.02 Open duin

N15.01 Duinbos

N12.02 Kruiden- en faunarijck grasland

N17.03 Park- en Stinzenbos

N15.01 Duinbos

N08.04 Duinheide

N04.02 Zoete plas

N17.03 Park- en Stinzenbos

N15.01 Duinbos

N12.02 Kruiden- en faunarijck grasland

Onderstaand worden de bijbehorende natuurbeheertypen kort toegelicht.

Open duin is van belang voor veel planten (duindoorn, zeewolfsmelk, blauwe zeedistel, helm duinroosje, kleverige reigersbek, ruw vergeet-mijnietje, duinviooltje, mossen, korstmossen en paddenstoelen en ook voor diverse diersoorten zoals roodborsttapuit, velduil, tapuit, duinparelmoervlinder, blauwvleugelsprinkhaan, en zandhagedis (Natuurbeheerplan Zuid-Holland, 2013).

Duinbos wordt gedomineerd door of kent een gemengd voorkomen van ruwe berk, grove den, zomereik en beuk. Op plekken waar struwelen domineren komen soorten als meidoorn, duindoorn, wegedoorn, egelantier, hondsroos en gewone vlier voor. Op open plekken komen dauwbraam en kruidenrijke zoomvegetaties voor. De bossen en struwelen zijn rijk aan broedvogels. De bossen hebben daarnaast belangrijke betekenis voor diverse soorten paddenstoelen en vaatplanten (Natuurbeheerplan Zuid-Holland, 2013).

Het type Kruiden- en faunarijck grasland betreft grasland, de grasachtigen zijn dominant, maar kruiden en mossen hebben een oppervlakteaandeel van tenminste 20%. Het type Kruiden- en faunarijck grasland is o.a. van belang voor vlinders en andere insecten, vogels en kleine zoogdieren (Natuurbeheerplan Zuid-Holland, 2013).

Het beheertype Park- en stinzenbos bestaat uit opgaand bos, als onderdeel van een (voormalig) landgoed, met meestal een rijke struiklaag en veel kruiden die vooral in het voorjaar bloeien. Park- en stinzenbossen kennen tegenwoordig vaak een actief beheer gericht op het in stand houden van oude

bomen en boomholten en de daaraan gekoppelde aanwezigheid van broedvogels en vleermuizen (Natuurbeheerplan Zuid-Holland, 2013).

Duinheide omvat de droge tot natte heiden in de zeeduin. Duinheide komt tot ontwikkeling op ontgast bodems met een humuslaag. Dominante soorten in duinheide zijn struikhei, kraaihei en gewone dophei, naast deze soorten kan ook kruipwilg voorkomen. De variatie in duinheide is groot, de heide komt voorop schaduwrijke noordzijden van duinen, met dichte mostapijten en eikvaren; op zeer zonnige zandige plekken, met pioniers en korstmossen en in oude vochtige duinvalleien. In vergelijking met binnenlandse heide is er wat meer buffering (Natuurbeheerplan Zuid-Holland, 2013).

Het beheertype Zoete plas omvat waterlichamen, breder dan 4 m. en dieper dan 20 cm. (gemiddelde waterdiepte), van stilstaande, of zeer langzaam stromende wateren, met fonteinkruiden, zannichellia, waterlelies, gele plomp, watergentiaan, krabbenscheer, kikkerbeet, groot blaasjeskruid, waterpesten, hoornbladen, vederkruiden, waterviolier, waterranonkels en soms ook sterrekrozen. De vegetaties zijn erg variabel in bedekking, ook in één seizoen (Natuurbeheerplan Zuid-Holland, 2013).

5.3 Beschermde soorten

Plangebied Kijkduin op hoofdlijnen

De beschrijving van beschermde soorten in de huidige situatie vindt plaats op basis van de resultaten van het planMER Masterplan Kijkduin 2009 (DHV, 2009).

Flora

In het duingebied (Westduinpark en Solleveld) komt een aantal plantensoorten voor dat kenmerkend is voor de habitattypen Witte duinen, grijze Duinen, Duindoornstruweel, Duinheide en Duinbos. Deze habitattypen komen nader aan de orde in de Passende beoordeling. Het overige deel van het plangebied kenmerkt zich door stedelijke groenvoorzieningen en soorten van voedselrijk bos.

Zoogdieren

Het plangebied is van belang voor vleermuizen. Soorten als Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis en Laatzvlieger komen vrij algemeen voor in het stedelijk gebied. Deze soorten foerageren in tuinen, langs bomen, lanen en in structuurrijke parkachtige gebieden. Overige vleermuissoorten foerageren in bosrijk, parkachtig biotoop of in de buurt van waterpartijen.

In de omliggende duinen zijn algemene zoogdieren zoals Ree, Vos, marterachtigen en Konijn bekend. In de landgoederen en puinduin komen algemene soorten voor als Egel, Konijn, Eekhoorn en overige kleine zoogdieren.

(Broed)vogels

Voor de duingebieden zijn van belang als leef- en of rustgebied van een groot verscheidenheid aan vogels, zoals Roodborsttapuit, Nachtegaal (Rode Lijst), Kneu (Rode Lijst), Sprinkhaanzanger en lijsters. De waterpartijen in het plangebied zijn leefgebied voor algemene water- en moerasvogels als Wilde eend, Meerkoet, Fuut, waterhoen en Kleine karekiet. De landgoederen kenmerken zich door een brede schartering aan bosvogels zoals, Bosuil, Havik, Buizerd, Groene specht (Rode Lijst), Grote bonte specht, Kleine bonte specht en overige kleinere zangvogels. In landgoed Ockenburgh komt een populatie Halsbandparkieten voor. Rondom de puinduin vindt een deel van deze soorten geschikt leefgebied, net als meer algemene soorten van stedelijke gebieden, zoals Houtduif, Huismus (Rode Lijst), Merel, Spreeuw, Kauw en Zwarte kraai.

Amfibieën en reptielen

In het studiegebied komt een aantal soorten reptielen en amfibieën voor. De Rugstreeppad (Flora- en faunawet) komt vooral in het duingebied voor en is ook rondom de Haagse Beek waargenomen. Overige meer algemene soorten kikkers, padden en salamanders komen in of in de nabijheid van de meeste waterpartijen voor. De Zandhagedis (Flora- en faunawet; Rode Lijst) vindt alleen in het duingebied geschikt leefgebied en is in Westduinpark en Solleveld waargenomen.

Insecten

Vooraf droge duingraslanden zijn van betekenis voor beschermde vlinders en sprinkhaansoorten. Kleine voedselarme wateren zijn van belang voor een aantal minder algemene libellensoorten. In het overige deel van het plangebied bevinden zich meer algemene soorten geschikt leefgebied.

Vissen

De in het plan- en studiegebied aanwezige waterpartijen (Landgoed Ockenburgh, puinduinen en Haagse Beek) zijn van betekenis voor een aantal beschermde vissoorten, zoals Bittervoorn (Flora- faunawet; Rode Lijst), Kleine modderkruiper (Flora- en faunawet) en Vetje (Rode Lijst).

Ontwikkelvelden C1: Wijndaelerstrip, A1: Uitbreiding Atlantic Hotel, A2:Deltaplein, B6: Machiel Vrijenhoek en Uitbreiding rouwcentrum Ockenburgh

Op de locaties waar de voorgenomen activiteiten plaatsvinden en de directe omgeving daarvan zijn de volgende biotopen aangetroffen:

- Gebouwen en bestrating;
- Bomen en bosjes;
- Struiken en kleine bomen;
- Kruiden- en ruigte vegetatie;
- Groenstroken/tuingroen;
- Waterpartijen.

Wanneer strikt gekeken wordt naar de plangrenzen waarbinnen de activiteiten plaatsvinden, zijn enkel bestrating en gebouwen aanwezig bij de locaties Deltaplein, Atlantic Hotel en Machiel Vrijenhoek. De locaties Wijndaelerstrip en het Rouwcentrum zijn de enige locaties waar, binnen het plangebied, bomen en struiken aanwezig zijn en hier ook daadwerkelijk iets mee gebeurt.

In de biotopen zijn verschillende beschermde dier- en plantensoorten en Rode Lijstsoorten aangetroffen en/of te verwachten (bureauonderzoek en terreinbezoek) (Tabel 5.1).

Tabel 5.1 Aanwezige en te verwachten Flora- en faunasoorten en Rode Lijstsoorten in het plangebied.

Soort		Beschermingsstatus		
Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Flora- en faunawet	Habitatrichtlijn Bijlage II/IV;	Rode lijst (nov. 2004)
Flora				
Blauwe zeedistel	<i>Eryngium maritimum</i>	X2	-	-
Bokkenorchis	<i>Himantoglossum hircinum</i>	X2	-	GE
Gele helmbloem	<i>Pseudofumaria lutea</i>	X2	-	-
Kamgras	<i>Cynosurus cristatus</i>	-	-	GE
Klein glaskruid	<i>Parietaria judaica</i>	X2	-	-
Muurbloem	<i>Erysimum cheiri</i>	X2	-	EB
Rietorchis	<i>Dactylorhiza majalis</i>	X2	-	-
Ruig klokje	<i>Campanula trachelium</i>	X2	-	-
Stijf hardgras	<i>Catapodium rigidum</i>	X2	-	GE
Tongvaren	<i>Asplenium scolopendrium</i>	X2	-	-
Zoogdieren				
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	X1	-	GE
Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	X3	Bijlage IV, HR	-
Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>	X3	Bijlage IV, HR	KW
Ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>	X3	Bijlage IV, HR	-
Watervleermuis	<i>Myotis daubentonii</i>	X3	Bijlage IV, HR	-
(Broed)vogels				
Buizerd	<i>Buteo buteo</i>	Jr	-	-
Boomkruiper	<i>Certhia brachydactyla</i>	cat 5	-	-
Dwergmeeuw	<i>Larus minutus</i>	-	-	EB
Gierzwaluw	<i>Apus apus</i>	Jr	-	-
Graspieper	<i>Anthus pratensis</i>	-	-	GE
Groene Specht	<i>Picus viridis</i>	-	-	KW
Grote Bonte specht	<i>Dendrocopos major</i>	cat 5	-	-
Grote Gele Kwikstaart	<i>Motacilla cinerea</i>	Jr	-	-
Grote Stern	<i>Sterna sandvicensis</i>	-	-	BE
Havik	<i>Accipiter gentilis</i>	Jr	-	-
Huisemus	<i>Passer domesticus</i>	Jr	-	GE
Nachtegaal	<i>Luscinia megarhynchos</i>	-	-	KW
Ransuil	<i>Asio otus</i>	Jr	-	KW
Slobeend	<i>Anas clypeata</i>	-	-	KW
Tapuit	<i>Oenanthe oenanthe</i>	-	-	BE
Amfibieën en reptielen (in de nabije omgeving)				
Rugstreeppad	<i>Epidalea calamita</i>	X3	Bijlage IV, HR	-
Zandhagedis	<i>Lacerta agilis</i>	X3	Bijlage IV, HR	KW

Verklaring afkortingen in kolommen:

X = soort is beschermd krachtens de Flora- en faunawet
beschermingsregime AMvB art.75
1 = soort tabel 1
2 = soort tabel 2
3 = soort tabel 3
cat 5: niet jaar rond beschermd, inventarisatie wel gewenst

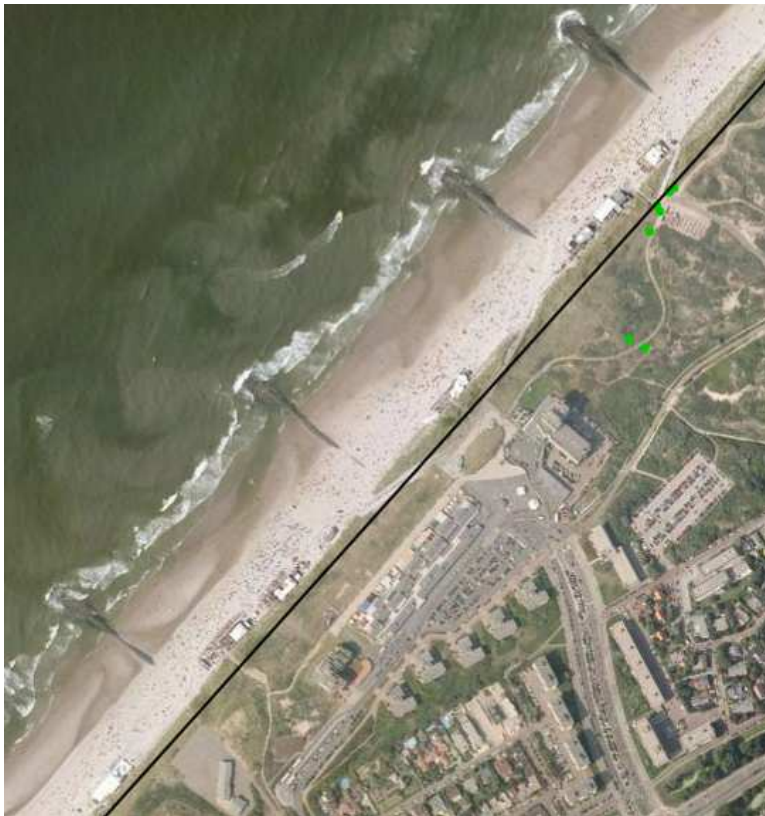
HR = Habitatrichtlijn
Jr = Nest jaar rond beschermd
EB = ernstig bedreigd
GE = gevoelig
BE = bedreigd
KW = kwetsbaar

Tabel 1-soorten

Algemene soorten (Tabel 1) zijn niet meegenomen in de tabel. Deze soorten zijn zodanig algemeen in Nederland dat de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komt door de meeste projecten. Bovendien geldt voor deze soorten een vrijstelling van de verbodsbepalingen uit art. 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld, mits de zorgplicht in acht wordt genomen. Door rekening te houden met de kwetsbare seizoenen van deze soorten, wordt voldoende aan de zorgplicht voldaan en kan de gunstige staat van instandhouding worden gegarandeerd. In het plangebied gaat het bijvoorbeeld om de zoogdiersoorten vos en konijn en de amfibiesoorten bruine kikker, kleine watersalamander en gewone pad, hoewel de meeste delen van het plangebied vanwege de verhardingen voor deze soorten van marginaal belang zijn.

Tabel 2-soorten

Binnen de locaties waar de verschillende activiteiten worden ontwikkeld komen geen Tabel 2-soorten voor. Op enige afstand van het Atlantic Hotel (A2) komen in het Natura 2000-gebied (Westduinpark) enkele blauwe zeedistels voor (NDFF).

Figuur 5.2 Locaties aangetroffen blauwe zeedistels (groene stip) in de nabijheid van het Atlantic Hotel (NDFF)

Tabel 3-soorten

Vleermuizen

De voorgenen activiteiten in Kijkduin hebben betrekking op een aantal gebouwen die of aangepast of gesloopt worden. Het betreft de activiteiten rond het Deltaplein (A1), de uitbreiding Atlantic Hotel (A2), Wijndaelerstrip (C1) en de uitbreiding rondom het Rouwcentrum Ockenburg. Op de locaties van de gebouwen op het Deltaplein en het Atlantic hotel zijn verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuizen (gewone dwergvleermuis) niet uit te sluiten. De vleermuizen kunnen gebruik maken van de spouwmuren, ook zijn er kieren in de gebouwen aan het Deltaplein aanwezig waarin zij weg kunnen kruipen.

Vleermuizen maken gebruik van de omgeving van de beoogde locaties als foerageergebied. Zo zijn er waarnemingen bekend van foeragerende gewone dwergvleermuizen (rondom Atlantic hotel en Deltaplein) en van gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en watervleermuis rondom de locatie aan de Wijndaelerstrip. Door de beperkte begroeiing op de meeste locaties waar de activiteiten betrekking op hebben (parkeerplaats, gebouwen, bestrating) zijn er weinig insecten op het terrein en zijn deze locaties beperkt geschikt als foerageergebied. Enkel op de locaties Machiel Vrijenhoek (B6), Rouwcentrum en Wijndaelerstrip komt op de locatie zelf (of grenzend aan de locatie) geschikt foerageergebied voor in de vorm van bomen en bossen.

Vliegroutes in de vorm van lijnvormige boomstructuren of elementen zijn in het plangebied niet aanwezig en/of worden door de voorgenen activiteiten niet aangetast. Mogelijk is langs de kust sprake van vaste trekroutes van vleermuizen.

Jaarrond beschermde vogelnesten

Huismus

In de gebouwen aan het Deltaplein zijn broedende huismussen waargenomen. Ook in 2009 zijn territoria van de huismus vastgesteld (NDFF). De nesten van de huismus zijn jaarrond beschermd.

Buizerd

Direct ten noorden van het Rouwcentrum, waar de voorgenomen ontwikkeling betrekking op heeft, is in een naaldboom een buizerdnest aangetroffen. Onder het nest zijn sporen (van recent gebruik) aangetroffen zoals prooiresten, veren en braakballen. De nesten van de buizerd zijn jaarrond beschermd.

Figuur 5.3 Locatie aangetroffen buizerdnest tijdens het terreinbezoek.

Overige broedvogels in het plangebied

De locaties Deltaplein, Atlantic Hotel en Machiel Vrijenhoek zijn weinig geschikt voor broedvogels die gebruik maken van struiken of bomen. Er staat slechts kruidenvegetatie op bepaalde locaties op het parkeerterrein aan de Machiel Vrijenhoek. De overige twee locaties bestaan volledig uit bestrating en gebouwen. De platte daken van het hotel zijn geschikt als broedplaats voor meeuwen en scholeksters. Naast de huismus (zie paragraaf hiervoor) zijn ook kraaien, meeuwen en duiven (met jongen) in de gebouwen aan het Deltaplein aangetroffen. Op de locaties aan de Wijndaelerstrip en het Rouwcentrum komt wel bos en struiken voor. Rondom het rouwcentrum is een klein, niet in gebruik zijnde, nest aangetroffen. Gezien de mate van begroeiing en beschutting die dit biedt, bieden de bosstroken en struiken binnen deze twee locaties potentieel geschikt broedgebied voor vogels. Op de locaties aan de Wijndaelerstrip is de groene specht gehoord. Ook is deze gehoord rondom de parkeerplaats bij Machiel Vrijenhoek en is in omliggende bosstroken tevens een grote bonte specht waargenomen.

Leef- en foerageergebied vogels buiten plangebied

Rondom de locaties Atlantic Hotel en Machiel Vrijenhoek is veel potentieel broedgebied aanwezig. De nabijgelegen Natura 2000-gebieden Solleveld en Westduinpark & Wapendal (nabij Deltaplein en Atlantic Hotel) is een geschikt broedgebied voor vogels. In de directe omgeving zijn tijdens het eenmalige terreinbezoek in augustus 2013 geen vogels met nesten aangetroffen die een vermelding krijgen op de "Aangepaste lijst met jaarrond beschermde vogelnesten".

Amfibieën en reptielen

Binnen de locaties Machiel Vrijenhoek (parallel aan de weg en de parkeerplaats), Wijndaelerstrip (parallel aan de Wijndaelerduin en Wijndaelerweg) en het Rouwcentrum (haaks op de Ockenburghstraat) is water aanwezig; in alle drie de gevallen betreft het (brede) sloten. In deze sloten

wordt, vanwege de steile oevers, de hoge bedekking aan kroos die opwarmen voorkomt en de afwezigheid van de soorten in de omgeving, aanwezigheid van zwaar beschermde amfibiesoorten klein geacht. In de omgeving van de parkeerplaats aan de Machiel Vrijenhoeklaan is (op circa 17 meter) een poel aanwezig. Deze kan in het voorjaar potentieel voortplantingsbiotoop bieden voor amfibieën. De aanwezigheid van de rugstreeppad is bekend uit de omgeving (Westduinpark en rondom de waterpartijen in Solleveld).

Zwaar beschermde reptielsoorten worden binnen het plangebied niet verwacht. De zwaar beschermde zandhagedis komt wel voor in de Natura 2000-gebieden Westduinpark en Solleveld (RAVON; NDFF en waarneming.nl) en is dichtbij het Atlantic Hotel en Machiel Vrijenhoeklaan waargenomen.

5.4 Groen in de wijk

De gemeente Den Haag beschikt over een stedelijke groene hoofdstructuur (SGH) die bestaat uit groengebieden en ecologische verbindingzones in de stad. De parken en andere grotere groengebieden vormen de kerngebieden van deze stedelijke groenstructuur. Bredere groenstroken vormen de verbindingen tussen deze kerngebieden. De gemeente heeft een visie ontwikkeld op de SGH die gericht is op het versterken ervan het verbeteren van de verbindingen.

Figuur 5.4 Stedelijke Groene Hoofdstructuur (inclusief ambities) gemeente Den Haag met ligging plangebied Kijkduin rood omcirkeld

Een groot deel van het plangebied maakt deel uit van de provinciale GHS. Het westelijke deel van de GHS in Kijkduin betreft groen van derden, waaronder het deel van natuurgebied Solleveld en de golfbaan (tevens EHS-gebied), alsook het bungalowpark. Het oostelijke deel van de GHS betreft onder meer de sportvelden (geen EHS-gebied). Deze gronden zijn aangewezen als 'gemeentelijk groen'.

De Haagse Beek en omliggende gronden zijn aangewezen als een verbinding tussen de natuurgebieden Solleveld en Westduinpark (beide tevens Natura 2000- en EHS-gebied). Het streefbeeld is omschreven

als 'vochtige en droge duinvegetaties'. Daarnaast is een groene verbinding tussen Kijkduin en Midden-Delfland opgenomen in de GHS. Deze ligt haaks op de kustlijn en de deelgebieden Kijkduin Bad, Kijkduin Binnen en de Bos- en landgoederenzone. De verbinding omvat een aaneenschakeling van stadsparken en stedelijke groengebieden aan de Kijkduinsestraat, Ockenburghstraat en Lozerlaan. Kenmerkende natuurtypen zijn waterpartijen, bermen, struweel en bos.

Ter hoogte van Kijkduin Bad vormt de smalle strook duinvegetatie de enige verbinding tussen de Natura 2000-gebieden Westduinpark & Wapendal en Solleveld & Kapittelduinen.

5.5 Biodiversiteit

De natuurgebieden Solleveld, Westduinpark (deels buiten het plangebied) en de oude landgoedbossen (Ockenburgh en Meer en Bosch, beide buiten het plangebied) beschikken over belangrijke natuurwaarden. De natuurwaarden in het overige gedeelte van Kijkduin (Kijkduin Binnen, het gebied achter de duinen) zijn daarentegen bescheiden. De natuurwaarden van de puinduinen zijn beperkt; uit een eerste verkenning blijkt dat hun ecologisch belang 'matig' is. In het gebied van de puinduinen vertaalt de variatie in ondergrond en milieuomstandigheden (expositie naar de zon, wind / luwte, salt-spray) zich niet naar bijzondere natuurwaarden. De bescheiden natuurkwaliteit komt deels door een intensief gebruik, regelmatige verstoring van de gronden en door het ontbreken van goede verbindingen. De gebieden met natuurwaarde (zoals de plas bij de sporthal) zijn te klein en liggen te geïsoleerd om zich duurzaam te kunnen ontwikkelen (bron: Nota van Uitgangspunten Kijkduin, 2008).

6 Ingreep-effectanalyse

6.1 Mogelijke toetsaspecten

De inrichting van Kijkduin kan leiden tot effecten op de volgende categorieën van beschermde of belangwekkende natuurwaarden:

- effecten op beschermde gebieden (EHS);
- effecten op beschermde soorten;
- effecten op gemeentelijke groen;
- effecten op biodiversiteit.

In de volgende paragrafen wordt beschreven op welke aspecten effecten redelijkerwijs zijn te verwachten en in hoofdstuk 7 nader zullen worden uitgewerkt.

6.2 Effecten op beschermde gebieden (EHS)

De selectie van potentiële effecten op de EHS vindt plaats op basis van de volgende aspecten:

- vernietiging door ruimtebeslag en versnippering door doorsnijding leefgebieden;
- verstoring door geluid;
- verstoring door lichtuitstoot;
- verstoring door betreding door recreanten;
- verdroging dan wel vernatting door verstoring van de waterhuishouding;
- verontreiniging.

In de onderstaande paragraaf wordt de relevantie van de verstoringaspecten binnen het project nader toegelicht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de aanleg- en gebruiksfase.

6.2.1 *Ruimtebeslag en versnippering*

Gebruiksfase

Ruimtebeslag treedt op wanneer sprake is van afname van het beschikbaar oppervlak leefgebied van soorten en/of van habitattypen.

Alle voorgenomen ontwikkelingen van het plan vallen buiten de begrenzing van EHS. Van ruimtebeslag binnen EHS is daardoor geen sprake. Alleen indien paden worden verlegd en nieuwe paden worden aangelegd binnen het EHS-/Natura 2000-gebied (Westduinpark & Wapendal) is sprake van beperkt en lokaal oppervlakteverlies. Uitgangspunt is dat het aanleggen of verleggen van paden alleen mogelijk is via een aanlegvergunningstelsel en in dat kader wordt getoetst dat er geen significant negatieve effecten optreden.

De ontwikkelingen binnen Kijkduin kunnen leiden tot een ruimtebeslag op de in het plangebied aanwezige beschermde soorten.

Van versnippering is sprake bij het uiteenvallen van het leefgebied van soorten. Dit kan ook optreden bij ruimtebeslag buiten EHS wanneer hierdoor de aansluiting met naburig leefgebied van aangewezen soorten verstoord wordt.

De voorgenomen activiteiten grenzen aan de noordzijde aan de EHS (en tevens Natura 2000-gebieden) Westduinpark en Solleveld en ligt op grote afstand van andere EHS-gebieden. Het plan voorziet niet in een barrière tussen de duinen van Westduinpark en de meer zuidelijk gelegen duinen van Solleveld en Kapittelduinen. Dit komt vanwege het feit dat enkel binnen het verharde deel van Kijkduin gebouwd wordt en geen omliggende (duin)vegetatie verwijderd wordt. Ook het andere EHS-gebied Meer en Bos ligt gescheiden van de duinen door bebouwing. Ook hier vormt het plan geen extra barrière.

Aanlegfase

In de aanlegfase vindt er ruimtebeslag plaats door de bouwwerkzaamheden. Dit oppervlak is niet groter dan het bebouwde oppervlak in de gebruiksfase.

Bij onderhavige toetsing wordt er vanuit gegaan dat ook tijdens de aanlegfase geen sprake is van ruimtebeslag door werkzaamheden op de aangrenzende EHS-gebieden.

6.2.2 Geluid

Gebruiksfase

Verstoring door geluid wordt beïnvloed door het achtergrondgeluid en de duur, frequentie en sterkte van de geluidsbron zelf. Geluidsbelasting kan leiden tot stress en/of vluchtgedrag van individuen. Dit kan vervolgens weer leiden tot het verlaten van het leefgebied of bijvoorbeeld een afname van het reproductieproces. In bepaalde gevallen kan ook gewenning optreden, in het bijzonder bij continu geluid. Door het plan is in het plangebied tijdens de gebruiksfase sprake van verstoring, permanent door onnatuurlijke geluidsbronnen zoals geluid van wegverkeer, danwel tijdelijk, zoals geluidsbelasting bij evenementen. Deze effecten zijn echter in de huidige situatie reeds aanwezig door het stedelijke karakter van Kijkduin. Geluid is een belangrijke factor in de verstoring van fauna. Met name zoogdieren en (broed)vogels kunnen (zeer) gevoelig zijn voor verstoring door geluid zodat negatieve effecten niet bij voorbaat uit te sluiten zijn.

Aanlegfase

Verstoring door geluid vormt met name voor broedvogels een probleem. De meest heftige verstoring door geluid zal plaatsvinden in de aanlegfase (slopen en heien).

6.2.3 Licht

Gebruiksfase

Enkele voorgenomen ontwikkelingen leiden mogelijk tot een toename van licht. Het betreft met name de deelprojecten in de buurt van natuurgebieden die tot een potentieel effect kunnen leiden; Deltaplein, Hotel Atlantic en Machiel Vrijenhoek. Negatieve effecten door lichthinder worden bepaald door enerzijds de aard, intensiteit en duur en plaats van de verlichting en anderzijds door de kans op blootstelling, die gerelateerd is aan de omgeving en de leefwijze van dieren.

De extra woningen aan het Deltaplein, de uitbreiding van de hotelvoorzieningen, het aanwezige verkeer en de openbare verlichting veroorzaken een toename van verlichting op de aangrenzende EHS-gebieden aan de noordzijde van het plangebied Kijkduin. Ook kunnen negatieve effecten op nachtdieren (vleermuizen) plaatsvinden. Negatieve effecten door onder andere de aanwezigheid van trekbewegingen langs de kust zijn niet bij voorbaat uit te sluiten.

Aanlegfase

Tijdens de werkzaamheden wordt het plangebied verlicht.

6.2.4 Recreatie

Gebruiksfase

Door de toename van het aantal recreanten en aantal bewoners is een mogelijk negatief effect als gevolg van de aanwezigheid van recreanten in de natuurgebieden (betreding, verstoring) niet bij voorbaat uit te sluiten. Er kan vanuit worden gegaan dat de druk op de omliggende natuurgebieden zal toenemen met de voorgenomen ontwikkelingen. De toekomstige inwoners zullen de duinen gebruiken als uitloophoeve. Hondenbezitters zullen frequent gebruik maken van de duinen om hun honden uit te laten.

Aanlegfase

Tijdens de aanlegfase zijn effecten door recreanten niet van toepassing.

6.2.5 Vernatting / verdroging

Gebruiksfas

De ontwikkelingen hebben tijdens de gebruiksfas geen invloed op de waterhuishouding van het gebied.

Aanlegfas

Het EHS-gebied heeft een beheertype dat gevoelig is voor verdroging, namelijk het type Zoete plas. Dit gebied is gelegen in het gebied Westduinpark & Wapenveld en heeft het een BN-waarde: Duinplassen. Het betreft hier twee duinplassen, namelijk De Paddenpoel en het Duinplasje. De dichtstbijzijnde duinplas ligt op ca 500 m van het Atlantic Hotel, de Padenpoel ligt op ruim 1 km afstand van het plangebied. Ook in Solleveld & Kapittelduinen komen gebieden voor die gevoelig zijn voor verdroging (vochtige heide). De vochtige habitattypen in de Kapittelduinen liggen ruim 6 km van het plangebied en op ca 8 km van het Atlantic Hotel.

Uitgangspunt voor het bestemmingsplan is de aanvullende maatregel uit het Masterplan dat eventueel noodzakelijke bronbemaling in de uitvoeringsfas niet in de periode april tot en met oktober mag toegepast worden en anders zodanig dat de grondwaterstandsverandering in Natura 2000-gebieden (tevens EHS) kleiner is dan 5 cm. Hierdoor zijn significant negatieve effecten uitgesloten.

Mogelijke kansen voor vernatting zijn in het plangebied minimaal.

6.2.6 Verontreiniging

De activiteiten die binnen het plan mogelijk zijn, brengen geen nieuw risico op verontreiniging met zich mee. Effecten door verontreiniging zijn daarom op voorhand uitgesloten.

6.3 Effecten op beschermde soorten en Rode Lijstsoorten

De selectie van potentiële effecten van het project op beschermde soorten vindt plaats op basis van de volgende aspecten:

- effecten op beschermde planten
- effecten op zoogdieren
- effecten op jaar rond beschermde vogelnesten (broedvogels)
- effecten op algemeen voorkomende broedvogels
- effecten op amfibieën en reptielen.

Voor Rode Lijstsoorten wordt specifiek ingezoomd op de soortgroepen zoogdieren, vogels en amfibieën.

De effectbeoordeling vindt plaats op basis van effecten op essentiële elementen van het leefgebied van de genoemde soortgroepen, zoals de vaste rust- en verblijfplaatsen, voortplantingsplaatsen en essentiële foerageergebieden.

6.4 Groen in de wijk

De effecten van het project op het gemeentelijk beleid met betrekking tot Groen in de wijk worden beoordeeld op basis van:

- ambities voor ontwikkeling van nieuwe natuurgebieden en -waarden
- mogelijkheden van behoud van bestaande natuurgebieden en -waarden.

6.5 Biodiversiteit

De effecten van het project op biodiversiteit worden beoordeeld op basis van de mogelijkheden van behoud van bestaande biodiversiteit en kansen voor ontwikkeling en verbetering van biodiversiteit. De effecten worden toegespitst op biodiversiteit op niveau van soorten en op niveau van biotopen.

7 Effectbeschrijving

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de effecten op de (beschermde) natuurwaarden ten gevolge van het plan Kijkduin. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de effecten op de EHS-gebieden, de effecten op de beschermde soorten (Flora- en fauna-soorten en Rode lijst-soorten), de effecten op groen in de wijk en de effecten op biodiversiteit.

7.2 Ecologische Hoofdstructuur

De voorgenomen activiteiten in Kijkduin liggen niet in EHS-gebied en EHS kent geen vervolgstappen als gevolg van externe werking. Doordat de ontwikkelingen geheel buiten de begrenzing van de EHS ligt (zie Figuur 5.1 is een beoordeling aan de EHS middels het 'Nee, tenzij'-regime niet van toepassing. Aan externe werking hoeft immers niet getoetst te worden. Hierdoor is er door de voorgenomen ontwikkeling geen sprake van compensatie en het doorlopen van het stappenschema vanuit de EHS. Echter, voor een zorgvuldige toetsing aan de ruimtelijke ordening is het inzichtelijk maken van de effecten op de EHS-gebieden gewenst.

In de gebruiksfase van de ontwikkelingen kan Kijkduin leiden tot meer betreding in de omliggende EHS-gebieden (het Westduinpark, Solleveld en Meer en Bos) en tot een grotere mate van verstoring door geluid en licht. In de aanlegfase is alleen sprake van verstoring door geluid en licht. In onderstaande paragrafen zullen deze potentiële effecten uiteengezet worden.

Rondom het plangebied komt in het Westduinpark met name het natuurbeheertype Open duin voor. Open duin is van belang voor veel planten: duindoorn, zeewolfsmelk, blauwe zeedistel, helm duinroosje, kleverige reigersbek, ruw vergeet-mij-nietje, duinviooltje, mossen, korstmossen en paddenstoelen. Maar ook voor diverse diersoorten zoals roodborsttapuit, velduil, tapuit, duinparelmoervlinder, blauwvleugelsprinkhaan, en zandhagedis. Uit het beheerplan Westduinpark & wapendal komt naar voren dat in ieder geval de grasmus, graspieper, roodborsttapuit en sprinkhaanzanger in het Westduinpark voor. Ook in Solleveld komt Open duin voor, maar hier is ook Duinbos en Kruiden- en faunarijk grasland aanwezig. Ook het natuurbeheertype Open bos is van belang voor broedvogels en heeft daarnaast belangrijke betekenis voor diverse soorten paddenstoelen en vaatplanten. Het type Kruiden- en faunarijk grasland is o.a. van belang voor vlinders en andere insecten, vogels en kleine zoogdieren (Natuurbeheerplan Zuid-Holland, 2013). Het EHS-gebied Meer en Bos biedt voor bosbewonende soorten als vogels (o.a. spechten) en vleermuizen belangrijke foerageer- en voortplantingsgebieden.

7.2.1 *Verstoring door geluid van verkeer*

In de **aanlegfase** zijn voor geluid verschillende relevante bronnen te onderscheiden, zoals sloopwerkzaamheden, heistelling en trilblok, bouw- en vrachtverkeer en materieel voor grondverzet. De maatgevende situatie voor de geluidemissie doet zich voor bij heiwerkzaamheden, waarbij het geluid ver reikt en waarbij dus verstoring op kan treden indien vogels aanwezig zijn. Met name voor de voornemens (Deltaplein, uitbreiding Atlantic Hotel en Machiel Vrijenhoek) die dichtbij de EHS-gebieden Solleveld en Westduinpark & Wapendal liggen, kan er verstoring plaatsvinden van broedlocaties en rust- en foerageergebieden van broedvogels. Deze verstoring is echter tijdelijk, omdat het de realisatiefase betreft. Bovendien reiken geluid en trillingen in de realisatiefase niet tot ver in beide gebieden omdat Kijkduin (en de voorgenomen ontwikkelingen) aan de westelijke grens van Het Westduinpark en oostelijke grens van Solleveld liggen. Om verstoring door heiwerkzaamheden zoveel mogelijk te beperken kunnen hier voorwaarden aan verbonden worden (bijvoorbeeld niet tijdens gevoelige periode broedseizoen). Ook kunnen de depots en rijroutes zover mogelijk van de EHS-gebieden worden gesitueerd.

Vanwege de afstand, de omvang en de stedelijke ligging is verstoring van broedvogels door de voornemens aan de Wijndaelerstrip en het Rouwcentrum niet aannemelijk in de realisatiefase.

Tijdens de **gebruiksfase** kan verstoring door geluid optreden door een toename in verkeer. Soorten die voorkomen in de natuuroeltypen van de EHS-gebieden zoals spechten, grasmus, graspieper, roodborsttapuit en sprinkhaanzanger kunnen gevoelig zijn voor verstoring door geluid. Daarbij zijn broedvogels van bosgebieden (bijvoorbeeld spechten in Meer en Bos) gevoeliger voor geluid dan vogels in open terrein.

Aangezien de EHS-gebieden in de buurt van het plangebied grotendeels overeenkomen met de Natura 2000-gebieden, kan de effectbeoordeling van de Passende beoordeling (Oranjewoud, 2013) afgeleid worden.

Westduinpark & Wapendal

Het Natura 2000-gebied Westduinpark & Wapendal is niet toegankelijk voor gewoon autoverkeer. De verharde wegen die er zijn, worden enkel bereden door onderhouds- en hulpdiensten en voor op-/afbouw en bevoorrading van strandpaviljoens. De maximale snelheid die gehanteerd wordt is 5-10 km/uur. De geluidsbelasting is dan ook beperkt en valt binnen het achtergrondgeluid. Bovendien is de bijdrage van verkeer aan de totale geluidsbelasting van het gebied gering (Prov. Zuid-Holland, 2011). Door het plan zal geen toename van verkeer in het EHS-gebied plaatsvinden.

Solleveld & Kapittelduinen

In Solleveld & Kapittelduinen is er wel (beperkt) toegang voor verkeer. Echter, mag hier stapvoets gereden worden met een snelheid van maximaal 15 km/uur. Door deze maatregel is net als in Westduinpark & Wapendal de geluidsbelasting beperkt en valt het binnen het achtergrondgeluid. Door het plan zal geen geluidstoename van verkeer in het EHS-gebied plaatsvinden.

Meer en Bos

In het EHS-gebied Meer en Bos is geen toegang voor normaal verkeer toegestaan. De paden worden enkel gebruikt door bestemmingsverkeer van de diverse onderhouds- en hulpdiensten en voor de aanwezige horeca gebouw(en). De geluidsbelasting is dan ook beperkt en de typische bossoorten als de grote bonte specht zullen geen hinder ondervinden van de toename in verkeer als gevolg van de ontwikkelingen. De grote bonte specht is daarnaast echter weinig verstoring gevoelig; het zijn boomholtebroeders die ook in stadsparken voorkomen. Door het plan zal geen geluidstoename van verkeer in het EHS-gebied plaatsvinden.

Ook in de huidige situatie vindt autoverkeer rondom de EHS-gebieden plaats. Het betreft echter wel allemaal plaatselijk verkeer met een maximum snelheid van 50 km/uur. De geluidsbelasting is dan ook beperkt en valt binnen het achtergrondgeluid. Daarbij komt dat, wanneer de verstoring bron geen werkelijke dreiging vormt en voorspelbaar is, er gewinning optreedt (o.a. Foppen et al., 2002; De Molenaar et al., 2003).

De toename van verkeer zal voornamelijk in de zone waar de EHS-gebieden grenzen aan plangebied leiden tot een toename van de geluidsbelasting maar ook deze zal binnen het achtergrondgeluid vallen en er gewinning optreden.

Vanuit de Passende beoordeling van het Masterplan is een aanvullende maatregel ten aanzien van geluidhinder overgenomen in het Bestemmingsplan Kijkduin - Ockenburgh, namelijk dat in de bouw- en gebruiksfase geen verstoring van Natura 2000-gebied door geluid vanaf de bebouwing en sportvelden mag plaatsvinden. Het is daardoor uitgesloten dat wezenlijke waarden en kenmerken van de EHS beïnvloed worden in de aanleg- en in de gebruiksfase.

Significante effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden in de EHS-gebieden zijn daarmee ook uitgesloten

7.2.2 Verstoring door licht

De meeste voorgenomen activiteiten in het plan Kijkduin liggen op een dermate verre afstand dat (uitstraling van) licht niet reikt tot de EHS-gebieden. Enkel de activiteiten aan het Deltaplein, Machiel Vrijenhoek en de uitbreiding van Atlantic Hotel kunnen potentieel een effect met zich meebrengen door

een toename aan lichtverstrooiing. Verstoring van licht kan plaatsvinden als de lichtbronnen lichtgevoelige soorten bereiken die aanwezig zijn in de aangrenzende EHS-gebieden. Kunstmatige verlichting van de nachtelijke omgeving kan tot verstoring van het normale gedrag van soorten leiden, zoals vogels en vleermuizen.

Door de ligging van de voorgenomen activiteiten aan het Deltaplein tussen omliggende bebouwing, kan lichtverstrooiing enkel plaatsvinden richting het kleine EHS-gedeelte parallel aan de boulevard en de zee. Deze strook EHS is aangewezen als de natuurdoeltypen 'Kruiden- en faunairijk grasland' en als 'Open duin'. De realisatie van Machiel Vrijenhoek zal gezien de afstand tot het EHS-gebied, de ligging tussen bomenrijen (afscherming) en de beoogde hoogte van het gebouw niet leiden tot effecten op het EHS-gebied die significant negatief worden beschouwd. De uitbreiding van hotel Atlantic daarentegen is omringd met EHS-gebied ('Open Duin') en zal, vanwege de toegestane bouwhoogte van de hotelvleugel tot maximaal 37 meter en de geringe afscherming van overige gebouwen, in meerdere richtingen licht uitstralen.

Op de locaties is in de huidige situatie reeds sprake van lichtverstrooiing richting deze gebieden. Het vergroten van het aantal bouwlagen leidt echter zowel tijdens de aanlegfase als in de gebruiksfase tot een potentiële toename aan lichtverstoring in het EHS-gebied. Tijdens de **aanlegfase** kan, indien na zonsondergang gewerkt wordt, lichtuitstraling plaats vinden vanuit de bouwplaats. Tijdens de **gebruiksfase** zal meer lichtverstrooiing plaatsvinden door de toename in hoogte van het hotel. Deze lichttoename is strijdig met de in het beleidskader beschreven kenmerken en waarden van een EHS-gebied. Deze worden onder andere bepaald door de bij het gebied behorende natuurdoelen en – kwaliteit, geomorfologische en aardkundige waarden en processen, de waterhuishouding, de kwaliteit van bodem, water en lucht, rust, stilte, donkerte en openheid, de landschapsstructuur en de belevingswaarde (Spelregels EHS LNV, VROM & provincies, 2007). Voor het aangrenzende EHS-gebied zijn echter geen expliciete natuurdoelsoorten geformuleerd zodat effecten van deze potentiële lichttoename niet gerelateerd kunnen worden aan eventuele lichtgevoeligheid van deze soorten. De toegestane bouwhoogte als onderdeel van de voorgenomen activiteiten kan derhalve niet gekoppeld worden aan het aantasten van de wezenlijke kenmerken en waarden van het EHS-gebied. Het wordt aannemelijk geacht dat de typische soorten van de betreffende natuurdoeltypen niet definitief uit het gebied zullen verdwijnen als gevolg van verstoring door licht (van bouwplaatsen tijdens de uitvoeringsfase, door extra verkeer of verlichting van gebouwen in de gebruiksfase). Betreffende soorten zijn ofwel niet gevoelig voor verlichting dan wel hebben voldoende alternatieve (minder verlichte) verblijfsmogelijkheden binnen het gebied.

Overigens heeft de nieuwe bebouwing aan de rand van het natuurgebied mogelijk wel een effect op de belevingswaarde van recreanten in het gebied; deze belevingswaarde is echter in de EHS niet expliciet beschermd.

De toegestane hogere bebouwing en de bijbehorende lichttoename en -verstoring in het EHS-gebied worden niet zodanig negatief beoordeeld dat het plan Kijkduin volgens het 'nee-tenzij principe' moet worden beoordeeld.

Vanuit de Passende beoordeling van het Masterplan is een aanvullende maatregel ten aanzien van lichthinder opgenomen, namelijk dat in de bouw- en gebruiksfase geen verstoring van Natura 2000-gebied door licht vanaf de bebouwing en sportvelden mag plaatsvinden.

De strijdigheid met donkerte in de EHS leidt tot de aanbeveling om in het ontwerp en de gebruiksvoorschriften van de nieuwe hogere bebouwing aan de EHS-zijde (het Atlantic Hotel en het Deltaplein) maatregelen worden opgenomen die de lichtuitstraling naar de EHS kunnen beperken.

7.2.3 **Verstoring door recreanten**

Door de toename aan voorzieningen en woningen in het plan Kijkduin, neemt de kans op verstoring door recreanten en bewoners in de aangrenzende EHS-gebieden in de **gebruiksfase** toe. Door betreding kan de vegetatie in de gebieden in kwaliteit en structuur achteruitgaan. Ook kan verstoring door honden

toenemen. De verwachting is dat de recreatiedruk, met name de delen van de EHS-gebieden dichtbij het plan Kijkduin, zal toenemen. In deze gebieden is reeds een bestaande padenstructuur aanwezig, zo is in het EHS-gebied Meer en Bos een fijne dooradering van paden aanwezig. De verwachting is dat de recreanten zich binnen deze paden zullen blijven verspreiden. Daarnaast zal de toename aan recreanten niet significant verschillen van de aantallen die in de huidige situatie aanwezig zijn in het gebied. De actuele recreatiedruk in het Westduinpark is reeds groot. Ook de verstoringsevoeligheid van de vogels in de EHS-gebieden is over het algemeen matig (zie Passende beoordeling)(Krijgsveld et al., 2008). Versturende effecten door een toename van het aantal honden zijn verder uitgesloten, vanwege de aanlijnplicht (grootste deel van de EHS) en de opruimplicht (geen vermeting). Significante effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden in de EHS-gebieden zijn daarmee ook uitgesloten.

7.2.4 Conclusie effecten EHS

De analyse van de mogelijke effecten op de EHS in de nabijheid van het plangebied Kijkduin staan hieronder in Tabel 7.1 weergegeven.

Tabel 7.1 Analyse effecten voorgenumen ontwikkelingen op EHS.

Verstoringsfactoren	Effect op wezenlijke kenmerken en waarden EHS	Maatregelen
Geluid van verkeer	Nee	n.v.t.
Licht	Mogelijk	Reeds opgenomen in PB Masterplan Kijkduin
Recreanten	Nee	n.v.t.

In de aanlegfase zal er verstoring optreden door de werkzaamheden (licht, geluid) op de typische soorten van het Open Duin in het Westduinpark & Wapendal en mogelijk ook in Solleveld. De verstoring is tijdelijk, maar er is wel sprake van een negatief effect.

Door een toename van de recreatie en de bebouwing in het plangebied zal de verstoring (verkeersgeluid, licht en betreding) in de gebruiksfase toenemen. De geluidsverstoring van verkeer zal echter binnen het achtergrondgeluid vallen en er is sprake van gewenning ten aanzien van verkeer. De toename van betreding door recreanten zal geen significant negatief effect hebben op de EHS-gebieden aangezien de toename aan recreanten niet significant verschillend zal zijn van de aantallen die in de huidige situatie aanwezig zijn. Het plan Kijkduin leidt wat betreft deze aspecten niet tot een aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS-gebieden. Verstoring door licht zal door het voornemen aan het Deltaplein en met name door de uitbreiding van het Atlantic hotel een beperkt negatief effect hebben op de aangrenzende EHS-gebieden Westduinpark & Wapendal. Middels aanpassingen aan de bouw kunnen eventuele effecten beperkt worden.

Concluderend kan worden gesteld dat het plan Kijkduin geen negatief effect zal hebben op de omvang en de samenhang van de EHS-gebieden nabij het plan. Er vindt geen aantasting plaats van de EHS natuurdoeltypen of groenstructuren die essentieel zijn voor de samenhang tussen de gebieden. De kwaliteit van een klein deel van het EHS-gebied nabij de voornemens Deltaplein en Atlantic hotel kan daarentegen beïnvloed worden door een toename van licht. Hierdoor worden de effecten van het plan Kijkduin op de EHS beoordeeld als beperkt negatief (-).

Op basis van de bovenstaande effectbeschrijving is de effectbeoordeling als volgt samen te vatten:

Tabel 7.2 Effectenbeoordeling voorgenumen ontwikkelingen op EHS

Aspect	Criterium	Beoordeling
EHS	Effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van EHS	-

Het ruimtelijke beleid voor de EHS is gericht op behoud en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden. Daarom geldt in de EHS het 'nee, tenzij'-regime. Indien een voorgenomen ingreep de 'nee, tenzij'-afweging met positief gevolg doorloopt kan de ingreep plaatsvinden, mits de eventuele nadelige gevolgen worden gemitigeerd en resterende schade wordt gecompenseerd. De nee, tenzij-afweging voor het plan Kijkduin is als volgt uitgewerkt:

- de ingrepen hebben geen significant negatief effect op wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS.

In dat geval kan de ingreep doorgang vinden en staat de nee, tenzij-afweging de uitvoerbaarheid niet in de weg.

7.3 Beschermde soorten

7.3.1 Flora- en faunawet

Op grond van de Flora- en faunawet (Ffw) zijn een aantal planten- en diersoorten beschermd. De uitvoering van de voornemens in plan Kijkduin leiden mogelijk tot in de Ffw art. 75 genoemde verboden handelingen. Deze handelingen vinden enkel plaats tijdens de aanlegfase wanneer de vaste verblijfplaatsen en/of standplaatsen van soorten wordt aangetast. In deze paragraaf wordt ingegaan op de effecten op de beschermde en bedreigde flora en fauna in het plangebied. Bij de effectbeschrijving wordt ook nader ingegaan op mitigerende maatregelen en de eventuele kansen.

Flora

Effectbeschrijving

Binnen de locaties waar de verschillende activiteiten worden ontwikkeld komen geen Tabel 2-soorten of Tabel 3-soorten voor. Op enige afstand van het Atlantic Hotel komen in het Natura 2000-gebied (Westduinpark) enkele blauwe zeedistels voor (NDFF). De meeste activiteiten van het plan Kijkduin hebben tijdens de realisatie echter enkel betrekking op de biotopen in de directe omgeving en betreffen voornamelijk gebouwen en bestrating. Hier worden geen groenstructuren van enige waarde aangetast. Enkel bij de voornemens aan de Wijndaelerstrip en het Rouwcentrum is vegetatie bij de realisatiefase betrokken. Op deze locaties zijn geen beschermde florasoorten aangetroffen.

Zoogdieren

Vleermuizen

Effectbeschrijving

Naar de aanwezigheid van vleermuizen is nader onderzoek noodzakelijk. Ten tijde van het schrijven van dit MER is dit onderzoek nog niet afgerond. Hierdoor gaan wij bij de effectbeoordeling uit van de worst-case situatie dat in de aanwezige gebouwen vaste verblijfplaatsen van gebouwbewonende soorten zoals de gewone dwergvleermuis voorkomen. Het betreft hier de gebouwen aan het Deltaplein en het Atlantic Hotel. In de plangebieden van de Wijndaelerstrip en Rouwcentrum vormt de op de locatie aanwezige vegetatie geschikt foerageergebied voor vleermuizen; deze zal (deels) gerooid worden. Dit vormt naar verwachting geen essentieel foerageergebied voor de vleermuizen en in de omgeving is voldoende alternatief foerageergebied aanwezig. Desalniettemin dient verlichting op deze vegetatie voorkomen te worden. Dit zelfde geldt voor de locatie aan de Machiel Vrijenhoek. De omringende bomenrijen en hoge vegetatie vormt een geschikt foerageergebied voor vleermuizen. Alhoewel dit fysiek niet wordt aangetast, dient uitstraling van verlichting op deze vegetatie geminimaliseerd te worden.

Door de ontwikkelingen rondom Deltaplein en het Atlantic Hotel gaan vaste verblijfplaatsen verloren van gebouwbewonende soorten als de gewone dwergvleermuis. Voordat de werkzaamheden aanvangen moet aanvullend onderzoek uitgevoerd worden en kunnen de definitieve verblijfplaatsen worden vastgesteld. Ook zal tijdens dit onderzoek gelet worden op trekbewegingen binnen de toekomstige invloedssfeer van het project. Door uit te gaan van de worst case situatie wordt voorkomen dat achteraf te weinig (mitigerende) maatregelen genomen worden.

De gewone dwergvleermuis staat vermeld op tabel 3 van de Flora- en faunawet. Voor het aantasten van vaste verblijfplaatsen, foerageergebied en vliegroutes kan op basis van de Flora- en faunawet een ontheffing verleend worden. Het is daarbij van belang effecten, ook tijdelijke, middels adequate en vroegtijdige maatregelen (zie hierna mitigerende maatregelen) te voorkomen. De mitigerende maatregelen dienen te worden uitgewerkt in een mitigatieplan. Dit plan dient ter toetsing te worden voorgelegd aan het bevoegd gezag (Dienst Regelingen). Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een ontheffing verlenen. Dit dient voorts opgenomen te worden in de borging- en evaluatieparagraaf en meegenomen te worden in de aanbesteding.

In het MER worden de effecten op de aanwezige vaste verblijfplaatsen als matig negatief (-) beoordeeld doordat de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar komt, maar er wel een tijdelijke verstoring optreedt. Ook in de directe omgeving van de planlocaties komen gebouwen voor met potentiële verblijfplaatsen van vleermuizen.

Mitigerende maatregelen

Mogelijke mitigerende maatregelen voor aantasting van vaste verblijfplaatsen zijn (zie tevens Soortenstandaard Gewone dwergvleermuis van Dienst Regelingen):

- Buiten de gevoelige periodes (winterslaap, kraamtijd etc.) werken;
- Om de functionaliteit van een verblijfplaats te behouden moet voorafgaand aan de sloop in de directe omgeving (tijdelijke) alternatieve verblijfplaatsen gerealiseerd worden. Hierbij dient tegenover elke vernietigde verblijfplaats minimaal vier nieuw gerealiseerde verblijfplaatsen te staan. De betreffende gebouwen moeten vervolgens voor de periode dat vleermuizen er gebruik van maken gesloopt of ongeschikt gemaakt worden. Voorafgaand aan de sloop dienen de gebouwen gestript te worden, waarbij bijvoorbeeld dakpannen en wandplaten verwijderd worden. Deze grote lijnen dienen verder uitgewerkt te worden in een activiteitenplan dat bekend dient te zijn bij de betrokken werknemers.
- De permanente voorzieningen bevinden zich allen inwendig in het gebouw of als combinatie van inwendig en uitwendig, met uitzondering van de vervangende voorzieningen voor zomerverblijfplaatsen (zonder kraamfunctie) van < 10 dieren of vervanging van paarplaatsen, waarbij deze permanente voorzieningen zich ook allen uitwendig aan het gebouw mogen bevinden.
- In de buurt van vaste verblijfplaatsen niet 's nachts werken;
- Eventueel tijdelijke afscheiding voor geluid foerageergebied.

Kansen voor vleermuizen

Bij de bouw van de nieuwe woningen, het hotel en voorzieningen zijn er vele mogelijkheden waarop rekening gehouden kan worden met vleermuizen. Hierbij kan gedacht worden aan:

- Vleermuiskasten;
- Ruimte laten achter shingles;
- Ruimte bij uitbouw;
- Ruimte achter metselwerk;
- Toegang onder dakpannen;
- Toegang tot spouwmuren;

Uitgebreide uitwerkingen van deze maatregelen zijn te vinden op vleermuizenindestad.nl.

Ook voor de overige locaties in het plan Kijkduin waar nieuwbouw wordt neergezet, kunnen bovengenoemde elementen worden toegepast.

Jaarrond beschermde nesten van broedvogels

Effectbeschrijving

Voor aantasting van de nestgelegenheid van huismussen (Deltaplein) en buizerd (Rouwcentrum) geldt dat een ontheffing voor de aantasting alleen verleend kan worden op grond van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn: a) bescherming van flora en fauna, b) veiligheid van het luchtverkeer of c) volksgezondheid of openbare veiligheid. Ruimtelijke ontwikkeling valt hier dus niet onder en ontheffingverlening is onwaarschijnlijk.

Huismus

Het is van belang effecten, ook tijdelijke, middels adequate en vroegtijdige maatregelen (aanbieden alternatieve nestgelegenheid voorafgaand aan de sloop) te voorkomen. De sloop van nestgelegenheid van mussen leidt niet tot verslechtering van de gunstige staat van instandhouding van de soort, maar wel tot (tijdelijke) lokale verslechtering van het leefgebied. Derhalve wordt het effect in het MER als beperkt negatief (-) beoordeeld. Het effect op de huismus is beperkt aangezien er voldoende alternatieve nestgelegenheden in de omgeving van het Deltaplein aanwezig is en de huismus gewend is aan het leven in een stedelijke omgeving. Indirecte effecten zijn voor deze soort niet aan de orde.

Mitigerende maatregelen en kansen voor mussen

Kwetsbare periode en 'sloopprotocol'

De meest kwetsbare periode voor huismussen is de periode dat ze eieren of jongen hebben. Huismussen beginnen begin april met de eileg. Het broeden duurt twee weken waarna het nog drie weken duurt voordat de jongen uitvliegen. Omdat huismussen vaak meer dan één broedsel per jaar hebben, eindigt daarmee niet de kwetsbare periode. De broedperiode is daarnaast sterk afhankelijk van het weer. Zo is tijdens het terreinbezoek midden augustus 2013 nog een bewoond nest aangetroffen. Eind juli-augustus zijn de jongen van de laatste legfels pas uitgevlogen. De minst schadelijke periode voor de sloop van de huizen en bebouwing is daarom tussen augustus/september en half maart.

Aanbieden nieuwe verblijfplaats

Voorafgaand aan de werkzaamheden moet voor elke aan te tasten of te verwijderen verblijfplaats minimaal twee nieuwe (tijdelijke) verblijfplaatsen worden gecreëerd. Een soort als de huismus heeft een geringe verspreiding en zal zich niet kilometers verderop vestigen. Nieuwe broedlocaties kunnen worden gecreëerd door aan bebouwing en bomen in de omgeving die behouden blijven tijdelijke nestkasten aan te brengen. De huismus maakt gebruik van een mussenkast, mussenflat of koolmeeskast. Nestkasten voor mussen bieden plaats aan meerdere broedpaartjes (circa vijf paar) omdat mussen in kolonies broeden. Permanente verblijfplaatsen moeten worden gecreëerd in de vorm van bijvoorbeeld nestkasten, neststenen of vogelvides of vergelijkbare voorzieningen (Ministerie van EL&I, 2011a).

Het totaal aantal broedgelegenheden dat aangeboden dient te worden, moet nader onderzocht worden. Dit onderzoek kan simultaan plaatsvinden met het vleermuizenonderzoek. De nestkasten worden gebruikt om te broeden, maar buiten het broedseizoen ook om in te slapen. Recentelijk is gebleken dat de kasten beter functioneren wanneer ze niet te dicht bij elkaar liggen.

Figuur 7.1 Vogelvide (links) en nestkast (rechts)

Voorzieningen inrichting plangebied: nieuwbouw

Indien mogelijk kunnen er op de nieuwe woningen en voorzieningen aan het Deltaplein verschillende mussenvides in de overgang dak/dakgoot en/of door de plaatsing van kasten (gaan in blokjes van vier tot vijf ruimtes per kast) en/of dakpannen (tien tot vijftien stuks in groepjes) op de uiteindelijke panden geplaatst worden.

Ook voor de overige locaties in het plan Kijkduin waar nieuwbouw wordt neergezet, kunnen vogelvides worden geïntegreerd.

Buizerd

Op basis van de soortenstandaard (Ministerie van EL&I, 2011b) moet een gebied voor de buizerd na een ruimtelijke ingreep, blijvend voorzien in alles wat nodig is om succesvol te kunnen voortplanten of te rusten. Van aantasting van de functionaliteit van een voortplantingsplaats of een vaste rust- en verblijfplaats is sprake wanneer er binnen de populatie onvoldoende alternatieve plekken zijn voor het behouden van vast rust- en verblijfplaatsen en van essentieel leefgebied voor de gehele populatie. Binnen de invloedszone van het Rouwcentrum is een buizerdnest in een naaldboom aanwezig die tijdens de aanlegfase gerooid zal worden. Aangezien de buizerds een groot foerageergebied heeft, doet het voornemen geen afbreuk aan de functionaliteit van de omgeving als foerageergebied. Het leefgebied van de buizerd beslaat doorgaans 100 - 400 ha. De buizerd is een soort die goed in staat is om een nieuw nest te bouwen (ongeveer 50% van de broedparen bouwt in het broedseizoen een nieuw nest) of een ander bestaand nest in gebruik te nemen (soortenstandaard; Ministerie EL&I, 2011). Om te achterhalen of in de omgeving voldoende alternatieve nestplaatsen beschikbaar zijn (in de vorm van ekster- en of kraainesten) en of dit gebied niet reeds bezet is door andere buizerds, dient nader onderzoek uitgevoerd te worden. Indien dit het geval is, blijft de functionaliteit van het gebied als voortplantingsplaats, het territorium, behouden. Het verwijderen van de boom met het nest van de buizerd leidt niet tot verslechtering van de gunstige staat van instandhouding van de soort, maar wel tot (tijdelijke) lokale verslechtering van het leefgebied. Derhalve wordt het effect in het MER als beperkt negatief (-) beoordeeld.

Mitigerende maatregelen

Naast en vooruitlopend op het aanvullende onderzoek dat uitgevoerd moet worden, kunnen/moeten de volgende mitigerende maatregelen tijdens de aanlegfase van het Rouwcentrum in het oog gehouden worden:

- Gedurende de uitvoering van de werkzaamheden wordt rekening gehouden met het broedseizoen van de buizerd. Dit betekent dat de boom met het buizerdnest en de bomen in de omgeving hiervan worden gekapt buiten het broedseizoen van de buizerd. Begin en einde van het broedseizoen dient te worden vastgesteld door een deskundige op het gebied van buizerds.
- Gezamenlijk met een deskundige op het gebied van roofvogels zal ter plaatse worden gekeken of het zinvol is om het nest te verplaatsen. De eventuele verplaatsing dient te geschieden ruim vóórdat de buizerds hun nest in gebruik nemen. De deskundige dient dit te begeleiden.

Algemeen voorkomende broedvogels

Effectbeschrijving

Met uitzondering van de nesten van de huismussen en de buizerd in het gebied is de bescherming van vogels beperkt tot het broedseizoen. Het bouwrijp maken dient dan ook in ieder geval buiten deze periode te geschieden. In het algemeen kan worden gesteld dat ingrepen in het plangebied tijdens het broedseizoen (ca 15 maart – 15 juli) sterke negatieve effecten hebben op de meeste vogelsoorten door vernietiging van broedplaatsen en verstoring van de reproductie. Wettelijk gezien wordt daarom ook geen ontheffing verleend indien (broed)vogels worden verstoord.

De effecten op algemeen voorkomende (broed)vogels in de verschillende locaties en de directe omgeving zullen ingrijpend zijn (met name de locaties waar groenstructuren worden aangetast; Wijndaelerstrip en Rouwcentrum). Er blijft echter naar verwachting voldoende leefgebied in tact waardoor deze soorten niet zullen verdwijnen. Effecten zullen wel invloed hebben als de werkzaamheden plaats vinden in het broedseizoen. Buiten het broedseizoen treedt wel enige verstoring op, dit resulteert alleen in het opvliegen van betreffende vogels.

De effecten op broedvogels zijn negatief door het ruimtebeslag en de toename van verstoring in het gebied door licht en geluid. Het effect van het plan Kijkduin wordt in het MER als beperkt negatief (-) beoordeeld. Doordat er sprake is van voldoende alternatieven in de nabije omgeving en doordat de

voornemens relatief weinig betrekking hebben op groenstructuren, is er geen sprake van een zeer negatief effect.

Mitigerende maatregelen

Indien de werkzaamheden in de periode september - maart aanvangen is sprake van een permanente verstoring, voordat vogels tot broeden komen. Door deze verstoring zullen broedvogels het plangebied mijden als broedplaatsen.

Amfibieën en reptielen

Op dit moment komt de rugstreeppad niet binnen de verschillende locaties voor. De rugstreeppad is een typische pioniersoort, die voorkomt in terreinen met een hoge natuurlijke of door mensen ingebrachte dynamiek. De soort is zeer mobiel en kan grote afstanden afleggen. Wanneer de terreinen in Kijkduin bouwrijp worden gemaakt, worden deze mogelijk aantrekkelijk gemaakt voor de rugstreeppad.

Ter voorkoming van het in gebruik nemen van het plangebied door de rugstreeppad tijdens de bouw, dienen:

- tijdig zandige omstandigheden weggenomen te worden of de bouw af te ronden voor eind augustus (vanaf eind augustus gaan rugstreeppadden op zoek naar vergraafbare grond om de winter door te brengen);
- natte plekken die als voortplantingswater gebruikt kunnen worden (poeltjes), afgedekt of gedempt te worden.

Met behulp van deze maatregelen wordt het terrein niet aantrekkelijk gemaakt voor de rugstreeppad en kan het soort worden uitgesloten van het plangebied.

Schade aan amfibieën is het grootst als de (graaf)werkzaamheden in het najaar- of winterperiode zullen plaatsvinden. Na de voortplantingsperiode (maart tot en met juli) verlaten sommige amfibieën het water om het landbiotoop op te zoeken en later om te overwinteren. Zij overwinteren in holletjes in de bodem, onder bladafval, takkenhopen of stenen.

In het plangebied aan de Machiel Vrijenhoek komt parallel aan de weg een sloot voor. In onderhavige toetsing wordt er vanuit gegaan dat het voornemen enkel van toepassing is op het parkeerterrein en dat de sloot niet wordt aangepast en in zijn huidige staat blijft functioneren. Effecten op amfibieën zijn daarbij uitgesloten.

In het plangebied of in de omgeving van de locaties Wijndaelerstrip en bij het Rouwcentrum is zowel waterbiotoop als landbiotoop aanwezig voor algemeen voorkomende amfibieën. Bij uitvoering van de werkzaamheden in het najaar- of winterperiode aan het de vegetatie op deze locaties, zullen overwinteringsplaatsen (o.a. holletjes) van amfibieën worden verstoord en vernietigd. Dit geldt met name voor soorten die op land overwinteren, namelijk gewone pad en bruine kikker. De gewone pad en bruine kikker zijn algemeen voorkomende soorten in Nederland. Indien de werkzaamheden buiten de voortplantingsperiode en overwintering (september - oktober) worden uitgevoerd is de schade beperkt. De ingreep heeft geen effecten op populatieniveau. De het effect van de voorgenomen ontwikkeling wordt in het MER als beperkt negatief (-) beoordeeld.

7.3.2 Rode Lijstsoorten

Op de verschillende locaties in het plan Kijkduin zijn enkele Rode lijst-soorten te verwachten. Het betreft de soortgroepen zoogdieren en vogels.

Zoogdieren

Middelgrote zoogdieren als konijn en egel (soorten op Rode lijst) en grotere zoogdieren als vos hebben grote leefgebieden en zullen tijdens de aanlegfase de locaties en directe omgeving mijden. De plangebieden zijn, door het stedelijke karakter, van marginaal belang voor deze soorten. De nabij gelegen duinen en bosgebieden vormen een geschikter leef- en rustgebied voor deze soorten. Op de locaties van de Wijndaelerstrip en het Rouwcentrum zal vegetatie verdwijnen wat in potentie geschikt

leefgebied biedt voor het konijn. Dit vormt echter een beperkt deel van hun leefgebied; in de omgeving is voldoende alternatief aanwezig. De werkzaamheden kunnen daarentegen schade veroorzaken aan algemene muizensoorten en spitsmuizen. Deze schade is maar moeilijk te voorkomen, omdat deze soorten bij onraad hun hol in vluchten en zich bij gunstige omstandigheden nagenoeg het hele jaar voortplanten. Ze leven echter geen van alle in kolonies. Door deze solitaire levenswijze, het betrekkelijk kleine oppervlak aan biotoop en de hoge reproductiesnelheid zal de schade zeer beperkt zijn. De gunstige staat van instandhouding van de betreffende soorten komt niet in het gedrang.

In de gebruiksfase is er rondom ieder voornemen sprake van een toename van licht en geluid. Dit leidt in het geval van het Deltaplein, Atlantic Hotel en Machiel Vrijenhoek tot een toename van de verstoring in het aangrenzende duingebied. In het geval van de overige locaties betreft het, door de ligging in het stedelijk gebied en door de afscherming van omringende bomen, een kleinere invloedszone. Effecten op populatieniveau van de zoogdiersoorten wordt niet verwacht. Ondanks dat de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar komt is er wel sprake van een beperkte negatieve beoordeling (-) omdat tijdens de werkzaamheden in de gebruiksfase de nabij gelegen duinen verstoord worden door licht en geluid en een klein gedeelte van het potentiële leefgebied van het konijn en de egel verdwijnt.

Mitigerende maatregelen

De vos, konijn en egel zullen het plangebied tijdens de werkzaamheden mijden. Uitstraling van licht en geluid aan de kant van de duinen dient zo veel mogelijk afgeschermd en voorkomen te worden.

Vogels

In de gebouwen aan het Deltaplein zijn meerdere huismussen waargenomen en vaste rust- en verblijfplaatsen aangetroffen. De huismus behoort tot de Flora- en faunawet, maar staat tevens vermeld op de Rode lijst als gevoelig.

Tijdens het terreinbezoek zijn op de locaties waar groenstructuren worden aangetast (Wijndaelerstrip en Rouwcentrum) enkele malen de grote bonte specht en de groene specht gehoord. Nestlocaties zijn niet aangetroffen; mogelijk foerageren de soorten in de vegetatie binnen het plangebied. Door de voornemens worden groenstructuren verwijderd. Er blijft echter naar verwachting voldoende leefgebied in tact waardoor deze soorten niet zullen verdwijnen. Effecten zullen wel invloed hebben als de werkzaamheden plaats vinden in het broedseizoen. Buiten het broedseizoen treedt enige verstoring op, dit resulteert alleen in het opvliegen van betreffende vogels.

De effecten op deze Rode lijst-soorten zijn negatief door het ruimtebeslag en de toename van verstoring in het gebied door licht en geluid. De nachtegaal, graspieper en tapuit (allen Rode lijstsoorten) kunnen mogelijk hinder ondervinden van de toename aan licht en geluid (tijdens de aanlegfase) op hun leefgebied in de duinen.

Het effect van het plan Kijkduin op deze Rode Lijst-soorten wordt in het MER als beperkt negatief (-) beoordeeld. Doordat er sprake is van voldoende alternatieven in de nabije omgeving en doordat de voornemens relatief weinig betrekking hebben op groenstructuren, is er geen sprake van een zeer negatief effect.

Amfibieën

De rugstreeppad kan mogelijk aangetrokken worden tot de plangebieden wanneer deze bouwrijp worden gemaakt. De rugstreeppad is naast de aanwijzing in Tabel 3 van de Flora- en faunawet ook aangeduid als Rode lijst soort. De soort is aangegeven als gevoelig.

7.3.3 Conclusies

De conclusies van de effecten (enkel van de aanlegfase) op de relevante beschermde soorten staan hieronder kort weergegeven. Het betreft de soort(groep)en: vleermuizen, huismus, buizerd, rugstreeppad en broedvogels.

Tabel 7.3 Effectenbeoordeling voorgenomen ontwikkelingen op beschermde soorten

Soort(groep)en	Effect	Strijdig met wetgeving?	Nader onderzoek	Ontheffing aanvragen?	Mitigerende maatregelen
Vleermuizen	Mogelijk aantasten vaste verblijfplaatsen	Ja, zonder mitigerende maatregelen	Ja	Ja, indien aanwezig	Aanbieden alternatieve verblijfplaatsen, werken buiten gevoelige periode
Broedvogels	Mogelijk	Ja, indien bij kappen bomen bewoonde nesten aanwezig zijn	Nee	Nee	Werken buiten broedseizoen
Huisumus	Aantasten vaste nestplaatsen	Ja, zonder mitigerende maatregelen	Ja	Ja	Aanbieden alternatieve verblijfplaatsen, werken buiten gevoelige periode
Buizerd	Aantasten vaste nestplaats	Ja, zonder mitigerende maatregelen	Ja	Ja	Mogelijk verplaatsen nest, werken buiten gevoelige periode
Rugstreeppad	Geen	Nee	Nee	Nee	Voorkomen dat de rugstreeppad aangetrokken wordt tot plangebieden

Door het voornemen worden geen belangrijke bestaande natuurwaarden in de vorm van flora, fauna, waardevolle bomen, etc. aangetast. Toch is er sprake van aantasting van functies van het plangebied voor beschermde soorten. Dit effect is in strijd met het natuur- en groenbeleid (behoud beschermde soorten en verbeteren natuurwaarden), maar hiervoor zijn maatregelen voorgesteld (Tabel 7.4) zodat deze strijdigheid wordt opgeheven.

Tabel 7.4 Overzicht vervolgen stappen om effecten als gevolg van de ontwikkelingen Kijkduin te voorkomen

Soort	Mitigerende maatregel
Vleermuizen	Inventariseren en eventueel opstellen mitigatieplan en aanvragen ontheffing
Broedvogels	Werken buiten broedseizoen
Huisumus	Inventariseren aantallen en opstellen mitigatieplan en aanvragen ontheffing
Buizerd	Inventariseren uitwijkmogelijkheden en opstellen mitigatieplan en aanvragen ontheffing
Amfibieën en reptielen	Voorkomen dat de rugstreeppad aangetrokken wordt tot plangebieden

Zorgplicht

In het licht van de bescherming van inheemse plant- en diersoorten zoals vastgelegd in de Flora- en faunawet moet, voorafgaande en tijdens de uitvoering van werkzaamheden, nadrukkelijk rekening worden gehouden met alle aanwezige soorten in een gebied. Dit is in de Flora- en faunawet verankerd middels de zogenaamde 'zorgplicht'. Deze houdt in dat, in alle redelijkheid, handelingen en werkzaamheden worden verricht of juist worden gelaten om schade aan plant- en diersoorten te voorkomen. Onderstaande maatregelen dienen uitgevoerd te worden in het kader van de Zorgplicht. De maatregelen dienen te worden meegenomen in de borging- en evaluatieparagraaf en in de aanbesteding.

- Bij de werkzaamheden dient ecologische begeleiding te zijn van een deskundige om de werkzaamheden uit te kunnen voeren en de maatregelen te kunnen borgen. De begeleider dient in te kunnen spelen op de aanwezige flora en fauna.
- Zoveel mogelijk achteruit werken en werken met zo min mogelijk werkpaden, zodat dieren de kans krijgen om alsnog te vluchten.

- Werkzaamheden worden zoveel mogelijk geclusterd uitgevoerd zodat vluchten echt mogelijk is.
- De gecombineerde werkzaamheden zoveel mogelijk uitvoeren in 'blokken' binnen het werkgebied, zodat de rust zo snel mogelijk terug kan keren in het gebied.
- Soorten uit de tabel 1 of 2 (of tabel 3), bijvoorbeeld amfibieën of zoogdieren mogen tijdens het werk worden verplaatst naar een geschikt gebied leefgebied in de directe omgeving, mits dit op een diervriendelijke manier gebeurt.
- Vestiging van broedvogels en/of tabel-1 of -2 (of -3) soorten wordt door middel van preventieve maatregelen voorkomen. Broedvogels en tabel-1 of -2 (of -3) soorten die zich al hebben gevestigd, worden niet verjaagd.

7.3.4 **Samenvatting Beoordeling Flora- en faunawet en rode lijstsoorten**

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de werkzaamheden voor het bouwrijp maken van de locaties waar vegetatie mee gemoeid is (Wijndaelerstrip en Rouwcentrum Ockenburg) buiten het broedseizoen uitgevoerd moeten worden. Er zijn geen beschermde florasoorten in het kader van de Flora- en faunawet of de Rode lijst aangetroffen binnen de invloedssfeer van de plangebieden Wijndaelerstrip, Atlantic Hotel, Deltaplein, Machiel Vrijenhoek en Rouwcentrum Ockenburg.

Voorafgaand aan het bouwrijp maken van de locaties, dienen inventarisaties naar vleermuizen, huismus en alternatieve nestplaatsen voor de buizerd plaats te vinden en moet een mitigatieplan worden opgesteld. De aanwezigheid van de huismus is vastgesteld in de gebouwen aan het Deltaplein. Voor de vernietiging van vaste rust- en verblijfplaatsen van de huismus en de verstoring van de buizerd dient een ontheffing van de Flora- en faunawet aangevraagd te worden. Of een ontheffing aangevraagd dient te worden voor vleermuizen zal blijken uit de inventarisatie. Een inventarisatie dient uitgevoerd te worden naar het vaststellen van het aantal broedparen van de huismus die aanwezig zijn in de gebouwen. Deze inventarisatie kan simultaan uitgevoerd worden met die naar vleermuizen in het Atlantic Hotel en in de gebouwen aan het Deltaplein.

Een mitigatieplan is in ieder geval noodzakelijk voor de vaste nesten van huismus en buizerd en mogelijk (afhankelijk van de inventarisaties) ook voor vleermuizen. Om overtreding van de Flora- en faunawet te voorkomen, dient de functionele leefomgeving van de betreffende soorten in stand te blijven; er mag ook geen tijdelijke achteruitgang zijn. Dienst Regelingen beoordeelt dan of de maatregelen voldoende zijn en of er inderdaad geen ontheffing nodig is. Wanneer Dienst Regelingen akkoord is, wordt een formeel besluit toegestuurd waarin is aangegeven dat met inbegrip van de maatregelen geen ontheffing nodig is.

Er zijn geen beschermde florasoorten in het kader van de Flora- en faunawet of de Rode lijst aangetroffen binnen de invloedssfeer van de plangebieden Wijndaelerstrip, Atlantic Hotel, Deltaplein, Machiel Vrijenhoek en Rouwcentrum Ockenburg. Op basis van de bovenstaande effectbeschrijving is de effectbeoordeling als volgt samen te vatten:

Tabel 7.5 Effectenbeoordeling voorgenomen ontwikkelingen op beschermde soorten

Aspect	Criterium	Beoordeling
Beschermde soorten	Effecten op de gunstige staat van instandhouding van soorten	-

Uitvoerbaarheid plan Kijkduin

Vanuit de Flora- en faunawet zijn er geen belemmeringen voor de uitvoering van de voornemens in plan Kijkduin, mits gepaste mitigerende maatregelen in de uitvoeringsfase worden genomen.

7.4 **Groen in de wijk**

De voorgenomen ontwikkelingen hebben voornamelijk betrekking op stedelijk gebied. Bij enkele voornemens (Wijndaelerstrip en rouwcentrum Ockenburg) zullen bomen en struiken gemoeid zijn. Naast deze fysieke aantasting van het groen vindt ook uitstraling van licht plaats op aangrenzend EHS-gebied (zie onderstaand onder milieu-aspect Ecologische Hoofdstructuur). Het aantasten van het groen is in strijd (zij het beperkt) met de ambities die gemeente Den Haag heeft opgesteld in het

Groenbeleidsplan (2005). De locaties waar de voornemens Wijndaelerstrip en rouwcentrum Ockenburg gelegen zijn bevinden zich tevens in het Stedelijke Groene Hoofdstructuur van Den Haag (SGH).

Als gevolg van de realisatie van de ontwikkelingen komen financiële middelen beschikbaar die ingezet worden voor het uitvoeren van groene ambities van de gemeente, ook deels ter plaatse van de ontwikkelvelden. De gemeente zet daarbij in op de versterking van natuurwaarden in Kijkduin, onder andere middels ecologische verbindingen (zie paragraaf 10.3). Door de ecologische verbindingzone en daarbij het inrichten van biotopen op de juiste manier en door het creëren van een goede ruimtelijke samenhang zal deze realisatie een positieve impuls geven aan het groene raamwerk in Kijkduin. Met name de ecologische verbindingzone Solleveld - Westduinpark, die grenst aan het Deltaplein en Atlantic hotel kan de verbinding tussen de natuurgebieden Solleveld en Westduinpark aanzienlijk versterken. Echter, doordat de sterflats blijven staan is geen complete ontwikkeling van deze verbinding mogelijk. Ook de versterking van de verbinding Ockenburg - Meer en Bosch, die onder meer in meer bos voorziet langs de Wijndaelerweg, voorziet in een impuls in groenstructuren in de wijk. Maar door de gefaseerde ontwikkeling van zal het gehele raamwerk nog niet direct zijn g

Op basis van de bovenstaande effectbeschrijving is de effectbeoordeling als volgt samen te vatten:

Tabel 7.6 Effectenbeoordeling voorgenomen ontwikkelingen op groen in de wijk

Aspect	Criterium	Becoördeling
Groen in de wijk	Effecten op natuurwaarden in de wijk	+

7.5 Biodiversiteit

Uit de beoordeling van de Flora- en faunawet (paragraaf 7.3) is gebleken dat de voorgenomen ontwikkeling effect hebben op enkele soortgroepen die onder de Flora- en Faunawet vallen of op de Rode Lijst als beschermd zijn opgenomen. Het betreft hier zowel soorten van stedelijk gebied (bijvoorbeeld huismussen) als bebost gebied (bijvoorbeeld buizerd). Als gevolg van het verwijderen van de biotopen bij de ontwikkelingen (Wijndaelerstrip en rouwcentrum Ockenburg) zullen soorten van deze biotopen (voornamelijk loofbos of gemend bos met ruige onderbegroeiing) effecten ondervinden. Echter bevatten deze groenelementen geen hoge natuurwaarden of verscheidenheid aan biotopen. Hierdoor is de verwachting dat deze biotopen geen hoge diversiteit aan soorten kennen. Naast de kwaliteit van de groenelementen is ook de omvang van de te verdwijnen groenelementen gering. De groenelementen vormen een onderdeel van een groter, vergelijkbaar geheel waar door de soorten naar uitgeweken kan worden.

Door de ontwikkelingen in Kijkduin komen financiële middelen vrij waarmee ecologische verbindingzones in Kijkduin gerealiseerd worden. Deze verbindingen bieden door het creëren van samenhang en de inrichting van de juiste biotopen een extra kans voor biodiversiteit. Hoe hoger de variëteit is aan biotopen en hoe beter de soorten zich hierbinnen kunnen bewegen, hoe hoger de natuurwaarden hiervan zullen zijn. Deze impuls weegt zwaar op tegen het feit dat groenelementen van een beperkte omvang en met beperkte natuurwaarden zullen verdwijnen.

Het effect op biodiversiteit is vanwege de extra kansen voor biodiversiteit die realisatie van de ecologische verbindingen veroorzaken positief. Echter, als gevolg van de reductie en gefaseerde ontwikkeling van het aantal maatregelen ter verbetering van de ecologische verbindingen wordt geen zeer positieve score gegeven, maar voor de plannen een licht positief effect op de biodiversiteit.

Op basis van de bovenstaande effectbeschrijving is de effectbeoordeling als volgt samen te vatten:

Tabel 7.7 Effectenbeoordeling voorgenomen ontwikkelingen op biodiversiteit

Aspect	Criterium	Becoördeling
Biodiversiteit	Effecten op de biodiversiteit	+

7.6 Samenvatting per deelproject

Naar aanleiding van de bovenstaande effectbeoordeling kan per deelproject aangegeven worden welke acties noodzakelijk zijn en/of welke acties de aandacht verdienen in het kader van de EHS en de Flora- en faunawet soorten. In Tabel 7.8 is dit in een overzicht weergegeven. Aangezien er voor de Rode lijst soorten geen strikt beschermingskader geldt en er geen specifieke maatregelen voor getroffen hoeven te worden, is deze groep niet meegenomen in de onderstaande tabel..

Tabel 7.8 Overzicht benodigde acties en/of aandachtspunten per deelproject en betreffende soortgroep in het kader van de EHS en Flora- en faunawet. Soortgroepen: vleermuizen (VL), vogels (V) en amfibieën (A)

Deelproject		Flora en faunawet Betreffende Soortgroep	Nader onderzoek	Ontheffing noodzakelijk?	Mitigerende Maatregelen	EHS Vervolgstappen aan de orde?	Aandachtspunten
A1	Deltaplein	VL, V, (A*)	Ja	Ja	Ja	Nee	Beperken licht
A2	Uitbreiding Atlantic Hotel	VL, (A*)	Ja	Mogelijk	Mogelijk	Nee	Beperken licht
B6	Machiel Vrijenhoek	VL, (A*)	Nee	N.v.t	Ja	Nee	Beperken licht
-	Uitbreiding rouwcentrum Ockenburg	V, (A*)	Ja	Ja	Mogelijk	Nee	N.v.t
C1	Wijndaelerstrip	(A*)	Nee	N.v.t	Nee	Nee	N.v.t

* In de omgeving is de rugstreeppad waargenomen. Deze soort is een typische pioniersoort, die voorkomt in terreinen met een hoge natuurlijke of door mensen ingebrachte dynamiek. Tijdens het bouwrijp maken van de deellocaties kan de soort hierdoor aangetrokken worden. Dit dient ten alle tijden voorkomen te worden.

8 Conclusie

In onderhavige toetsing zijn de voorgenomen activiteiten, die in het bestemmingsplan Kijkduin mogelijk worden gemaakt, getoetst aan de natuurwetgeving. In onderhavige toetsing zijn de volgende gebieden specifiek getoetst aan de soortenbescherming (Flora- en faunawet en Rode Lijst): Wijndealerstrip, Atlantic Hotel, Deltaplein, Machiel Vrijenhoek en Rouwcentrum Ockenburg. De overige plannen (Schapenatjesduin Oost, Schapenatjesduin West en Waldeck) dienen nader onderzocht te worden alvorens een toetsing plaats kan vinden.

De voorgenomen ontwikkelingen binnen plan Kijkduin hebben negatieve effecten op beschermde soorten beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Het plan biedt echter wel kansen om deze effecten te beperken in het studiegebied. Effecten op EHS, Groen in de wijk en biodiversiteit zijn beperkt. Daarnaast komen door de voorgenomen ontwikkelingen financiële middelen beschikbaar die de realisatie van ecologische verbindingen in Kijkduin mogelijk maken. Deze verbindingen resulteren in een grotere samenhang die door de juiste inrichting van biotopen de natuur en daarbij de soorten in de omgeving versterken.

De beoordeling van het plan is weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 8.1 Effectenbeoordeling voorgenomen ontwikkelingen op natuur

Aspect	Criterium	Beoordeling
Groen in de wijk	Effecten op natuurwaarden in de wijk	+
Ecologische Hoofdstructuur	Effecten op wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS	-
Beschermde soorten	Effecten op de gunstige staat van instandhouding van soorten	-
Biodiversiteit	Effecten op de biodiversiteit	+

In tabel 8-2 is een overzicht gegeven van de benodigde maatregelen om effecten te voorkomen of natuur te versterken, tabel 8-3 gaat in op extra kansen.

Tabel 8.2. Overzicht benodigde maatregelen in relatie tot EHS en Ffwet.

Type bescherming	Effect	Effect op	Maatregelen om effecten te voorkomen of te beperken
EHS	Verstoring (licht)	Wezenlijke kenmerken en waarden van EHS	Beperken lichtuitstraling van bebouwing nabij EHS-gebied (aanleg- en gebruikfase)
Flora- en faunawet (beschermde soorten)	Ruimtebeslag/verstoring	Vaste verblijfplaats gebouwbewonende vleermuizen	Aanvullend vleermuizenonderzoek
			Realiseren alternatieve verblijfplaatsen in de omgeving voorafgaand aan sloop gebouwen
			Sloop gebouwen: rekening houden met kwetsbare periode (winterslaap, kraamtijd, etc.)
			Niet 's nachts werken in buurt van vaste verblijfplaatsen die behouden blijven
	Verstoring (geluid)	(Broed)vogels	Werken in de periode september t/m maart
			Heien verloopt via slow start (aanlegfase)
	Ruimtebeslag	(Broed)vogels	Aanvullend onderzoek aantal broedlocaties huismus
			Aanbieden nieuwe verblijfplaats huismus
			Aanvullend onderzoek alternatieve broedlocaties buizerd
	Verstoring/ruimtebeslag	Rugstreeppad	Voorkomen dat geschikt gebied ontstaat
			Overzetten indien soort is aangetrokken
	Ruimtebeslag/verstoring	Alle beschermde soorten (zorgplicht)	Rekening houden met broedvogels en algemeen voorkomende amfibieën en zoogdieren

8.1.1 Kansen

Tabel 8.3. Extra kansen voor natuur binnen het plan (geen verplichte maatregelen)

Beschermde gebieden	Kansen voor ontwikkeling
Natura 2000/EHS	Inrichting groene zone(s) met inheemse soorten
	Stimuleren gebruik van openbaar vervoer
Flora	Meer groenontwikkeling toelaten in het plangebied
Vleermuizen	Aanleg vleermuiskasten, ruimte laten achter shingels, ruimte bij uitbouw, ruimte achter metselwerk, toegang onder dakpannen, toegang tot spouwmuur.
Broedvogels (jaarrond)	Extra verblijfplaatsen creëren in de nieuwbouwwoningen

9 Leemten in kennis en aanzet evaluatieprogramma

Leemten in kennis

Dit achtergrondrapport bij het MER kent een aantal leemtes in kennis. Deze leemtes zijn niet bepalend voor de te maken keuzes, maar dienen nog ingevuld te worden om in vervolgtrajecten een gedetailleerde uitwerking van de te nemen mitigerende maatregelen mogelijk te maken. Onderstaand worden deze toegelicht:

- De verspreiding van enkele streng beschermde soorten (vleermuizen en huismus) is niet volledig c.q. gebiedsdekkend beschikbaar, zodat het effect op deze soorten globaler is beschreven. Door de uit te gaan van een worst case (gebied is leefgebied voor desbetreffende soort) is de verwachting dat alle effecten in beeld zijn en bij de besluitvorming kunnen worden betrokken.

Aanzet evaluatieprogramma

Een (wettelijk verplichte) evaluatie van de voorgenomen activiteiten vindt plaats na realisatie. De wijze waarop deze evaluatie wordt aangepakt, wordt in vervolgprocedures nader uitgewerkt.

Aandachtspunten vanuit natuur zijn:

- De effectiviteit van de mitigerende maatregelen;
- De mate van verstoring in de duingebieden;
- De mate van (licht)verstoring van het hotel (op aangrenzende broedvogels en vleermuizen).

10 Bronnen

- Dienst Regelingen, 2011. Soortenstandaard Buizerd *Buteo Buteo*.
- Dienst Regelingen, 2011. Soortenstandaard Gewone dwergvleermuis . *Pipistrellus pipistrellus*
- Dienst Regelingen, 2011. Soortenstandaard Huismus *Passer domesticus*.
- Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, 2012. Natuurbeheerplan 2013 Zuid-Holland. Vastgesteld 25 September 2012.
- Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, 2011. Visie op Zuid-Holland - Verordening Ruimte, actualisering 2011.
- Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, 2012. Visie op Zuid-Holland Provinciale Structuurvisie, Concept- Actualisering 2012.
- Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, 2011. Visie op Zuid-Holland - Verordening Ruimte, herziening 2011. Compensatiebeginsel natuur, recreatie en landschap.
- Gemeente Den Haag, 2005. Structuurvisie Den Haag 2020, 'Wereldstad aan Zee'.
- Gemeente Den Haag, 2005. Groenbeleidsplan voor het Haagse Groen 2005 – 2015 'Groen kleurt de stad'.
- Gemeente Den Haag Dienst Stadsbeheer Openbare ruimte en groen. November 2009. Projectplan verbetering natuurkwaliteit Westduinpark en Bosjes van Poot. Periode 2010 - 2015.
- Helmer W., Limpens H.J.G.A. & W. Bongers (1987); Handleiding voor het inventariseren en determineren van Nederlandse vleermuissoorten.
- Limpens H.J.G.A., Twisk P. & G. Veenbaas (2004); Met vleermuizen overweg. Uitgave Dienst Weg- en Waterbouwkunde, Delft en de vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming.
- Meijden, R. van der (2005); Heukels' Flora van Nederland. Wolters-Noordhoff
- Ministerie van LNV (2004); Besluit Rode lijsten flora en fauna.
- Ministerie van LNV (2009); Besluit Geactualiseerde Rode lijsten flora en fauna. 28 augustus 2009
- Ministeries van LNV en VROM en de provincies (2007). Spelregels EHS, Beleidskader voor compensatiebeginsel, EHS-saldobenadering en herbegrenzen EHS.
- Oranjewoud, 2013. Kijkduin Passende beoordeling, Toetsing aan de natuurbeschermingswet 1998
- SOVON (2002); Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey Nederland, Leiden.
- Provincie Zuid-Holland 2011. Ontwerpbeheerplan bijzondere natuurwaarden Westduinpark & Wapendal.
- Provincie Zuid-Holland 2012. Ontwerpbeheerplan bijzondere natuurwaarden Solleveld & Kapittelduinen.
- Weeda E.J. Westra R., Westra Ch. & T. Westra (1985-1994); Nederland ecologische flora: wilde planten en hun relaties, deel 1 t/m 5.

Internetbronnen:

www.denhaag.nl

www.telmee.nl

www.vlindernet.nl

www.zoogdiervereniging.nl

www.ndff-ecogrid.nl

www.vleermuisindestad.nl

www.floron.nl

www.vleermuis.net

www.waarneming.nl

www.piscaria.nl